

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การนำเสนอผลการศึกษานี้ได้นำเสนอการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคลในพื้นที่ ผู้ประกอบอาชีพการทอผ้าไหมยกดอกลำพูน ที่มีความชำนาญงานพิเศษ ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องสนับสนุน ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาประกอบด้วยเนื้อหา 3 ด้านดังนี้

1. วัสดุและกรรมวิธีการผลิตผ้าไหมยกดอกลำพูน
2. รูปแบบ ลักษณะลวดลายดั้งเดิม และวิวัฒนาการของลวดลายผ้าไหมยกดอกลำพูน
3. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการทำให้ผ้าไหมยกดอกลำพูนลดน้อยลง

1. วัสดุและกรรมวิธีการผลิตผ้าไหมยกดอกลำพูน

1.1 วัสดุ

วัสดุที่ใช้ในการทอผ้าไหมยกดอกลำพูนได้แก่ เส้นไหมดิบ ดิ้นเงิน ดิ้นทอง และสีย้อมเส้นไหมเคมี โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.1.1 เส้นไหม ที่ใช้เป็นเส้นไหมดิบส่วนใหญ่ สั่งซื้อมาจาก บริษัท จุลไหมไทย จำกัด ใช้วิธีคัดเลือกเส้นไหมด้วย เครื่องจักรเป็น เครื่องสาว ถ้าเส้นไหมขาด 1 เส้น เครื่องจักรจะตัด เพราะถูกควบคุมด้วยคอมพิวเตอร์ ทำให้เส้นไหมที่ได้มีคุณภาพก่อนนำเส้นไหมไปฟอกจะต้องตรวจดูเส้นไหม (ดูภาพที่ 1) เส้นไหมที่ใช้มีอยู่ 3 ชนิดด้วยกันคือ

1. ไหมควบ 3 และไหมควบ 4 เป็นไหมที่มีความเหนียว มี 2 แบบด้วยกันคือแบบธรรมดา คือเส้นไหมตีเกลียวครั้งเดียว และแบบพิเศษคือเส้นไหมตีเกลียวหลายครั้ง นำมาทำเป็นไหมเส้นยืน เพื่อนำมาทอผ้าผืนที่ไม่มีลวดลาย (คำว่าควบหมายถึงจำนวนเส้นใยไหม ถ้า ควบ 3 คือจำนวนเส้นใยไหม จำนวน 3 เส้น จึงเรียกว่าไหมควบ 3) ซึ่งมีวิธีในการดูเส้นไหมหลังจากฟอกแล้วดูยากต้องผู้ชำนาญในการดูจึงจะดูออกว่าควบเท่าไร ถ้าไม่ชำนาญไม่สามารถที่จะดูได้ ต้องทำทุกวันถึงจะดูออก (ดูภาพที่ 2)

2. ไหมควบ 6 เป็นไหมระดับกลางของการทอผ้า มีเส้นที่สม่ำเสมอทั้งใช้สำหรับทอผ้ายกนำมาทำเป็นไหมเส้นพุ่ง

3. ไหมรังเหลือง (ไหมบัว) เป็นไหมที่มีคุณภาพต่ำกว่า นิยมนำมาทอเป็นผ้าพื้น ใช้สำหรับตัดเสื้อและกางเกง สามารถนำมาทำผ้ายักได้แต่ ไม่นิยมนำมาทำกันเพราะเส้นไหมมีขนาดที่หนาเกินไป (ดูภาพที่ 3)

ราคาของเส้นไหมแต่ละชนิดจะแตกต่างกันดังนี้

ไหมควบ 3 ราคา กิโลกรัมละ 1,400 บาท

ไหมควบ 4 ราคา กิโลกรัมละ 1,600 บาท

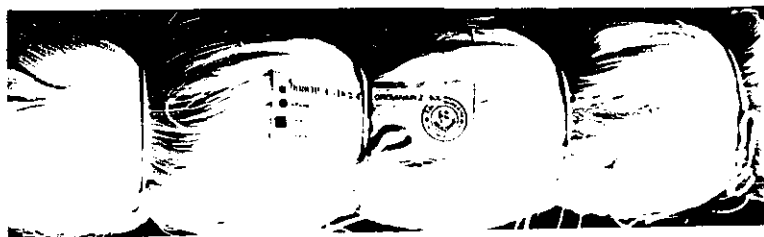
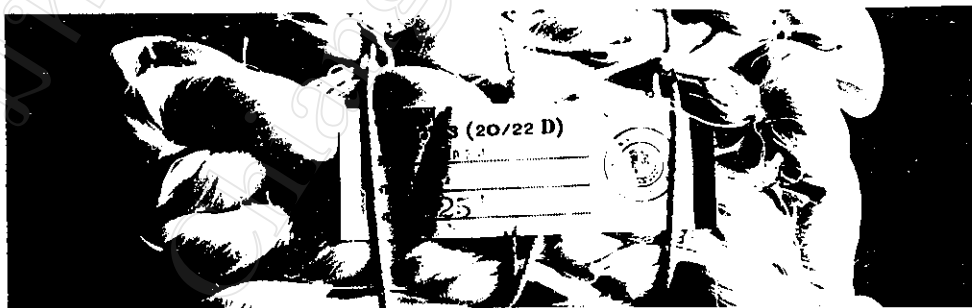
ไหมควบ 6 ราคา กิโลกรัมละ 1,350 บาท

ไหมรังเหลือง (ไหมบัว) ราคา กิโลกรัมละ 1,250 บาท

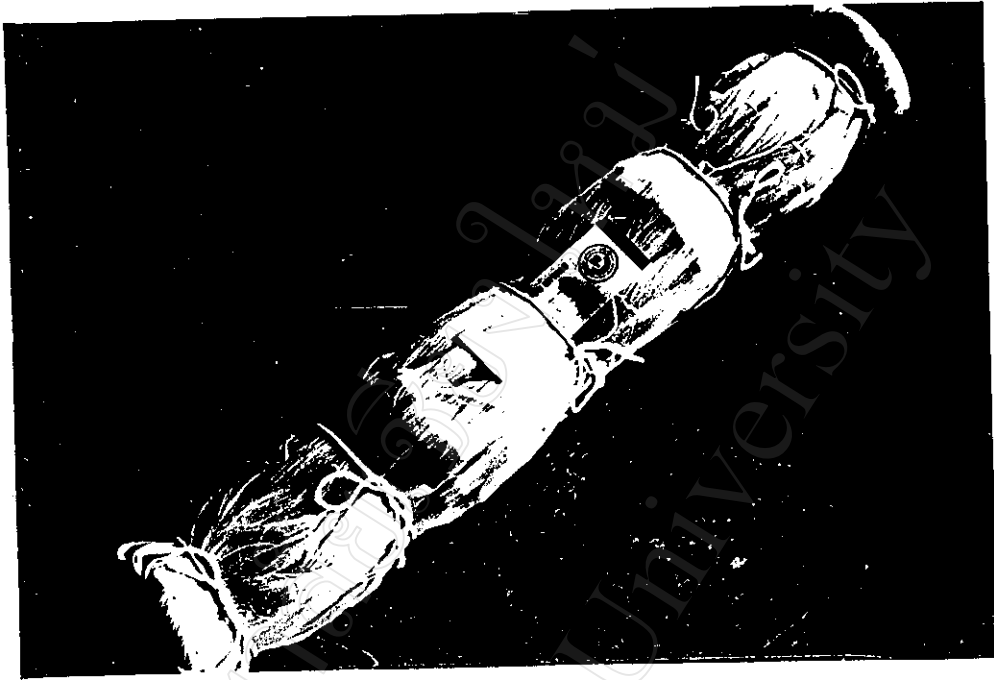
(ราคาข้างต้น ณ วันที่ 9 ธันวาคม 2541 ราคาของเส้นไหมเหล่านี้จะไม่แน่นอนขึ้นลงทุกเดือน)

ภาพที่ 1 การตรวจดูเส้นไหม

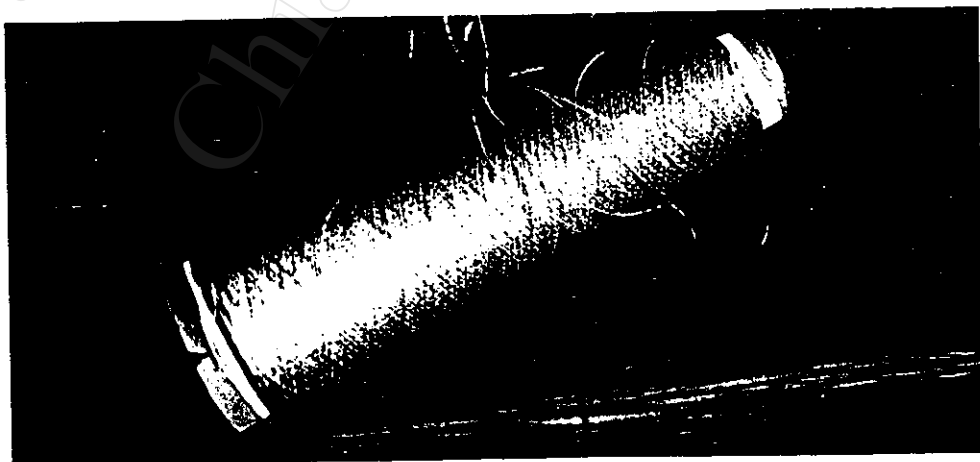

ภาพที่ 2 เส้นไหม ควบ 3 และเส้นไหมควบ 4 ที่ตั้งซื้อจากแหล่งอื่น

ภาพที่ 3 เส้นไหมรังเหลือง (ไหมบัวย)

1.1.2 ดิ้น ที่นำมาใช้ในการทอผ้าไหมยกดอกเป็น ดิ้นเงินและดิ้นทอง ดิ้นที่มีคุณภาพที่ดีจะเป็นดิ้นทอง 99 เปอร์เซ็นต์ เป็นของฝรั่งเศส ในการทอผ้ายกดอกถ้าใช้ดิ้นทองจริงไม่คุ้ม นอกจากเป็นชุดพิเศษเท่านั้น มีราคา กิโลกรัมละ 40,000 บาท ปัจจุบันนิยมใช้ดิ้นวิทยาศาสตร์ สามารถหาซื้อได้ง่ายตามท้องตลาด ราคาหลอดละ 500 บาท และ นิยมใช้ดิ้นทองมากกว่าดิ้นเงินถ้าใช้ดิ้นเงินผ้ายกจะมีราคาถูกกว่าดิ้นทอง คนทั่วไปจึงไม่นิยมใช้ (ดูภาพที่ 4)

ภาพที่ 4 ดิ้นเงินในอดีตและดิ้นทองเป็นหลอดที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน

1.1.3 สีย้อม สีย้อมไหมในปัจจุบันไม่ได้ใช้สีย้อมแบบธรรมชาติเนื่องจาก วัสดุที่นำมาทำเป็นสีย้อม หายาก และมีจำนวนน้อย กรรมวิธีขั้นตอนการย้อมหลายขั้นตอนได้สีที่ไม่แน่นอน และจะมีสีตก ถ้าใช้ไปนานๆ สีจะซีด ทำให้ผ้าที่ย้อมไม่มีคุณภาพ ในปัจจุบันการย้อมสีผ้าไหมของลำพูนใช้สีเคมีทุกโรงงาน เป็นของต่างประเทศเช่น ของไต้หวัน ญี่ปุ่น จีน เยอรมัน แคนาดา อินเดีย จำนวนสีมีให้เลือก ร้อยกว่าสี แต่ละสีจะมีราคาที่ไม่เหมือนกัน เช่น สีน้ำเงินและสีแดง ราคาแพงที่สุด ที่นิยมใช้คือ สีไบเออร์ (Bayer) ของเยอรมัน จะมีราคาแพงที่สุด แต่มีคุณภาพดี จะกำหนดการใช้สีตามชั่งตวง วัด ตามเปอร์เซ็นต์ การใช้สีไม่ต้องผสมสารเคมีหลายตัว และสามารถตากในที่แจ้งกลางแดด สีไม่ตก ไม่ซีด ราคา กิโลกรัมละ 1,200 บาท ราคา กิโลกรัมละ 300-400 บาท คุณภาพของสีไม่ดี สีจะมีลักษณะขุ่น ด้าน ถ้าโดนแสงแดดสีจะซีดทันที

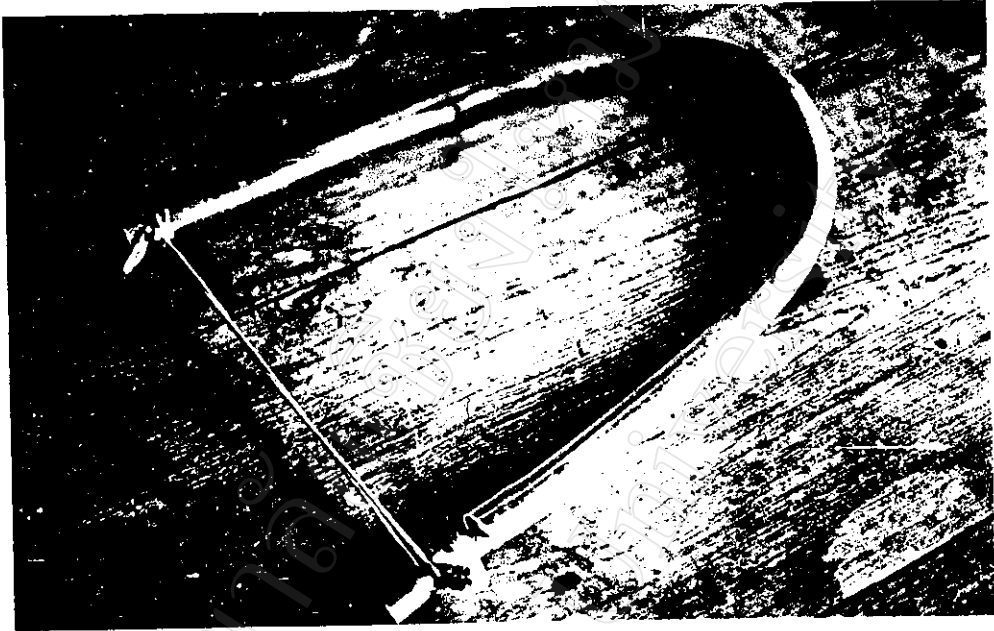
1.2 กรรมวิธีการผลิตผ้าไหมยกดอกลำพูน ประกอบด้วย 3 กระบวนการใหญ่ๆ คือ การฟอก การย้อม และการทอ

1.2.1 การฟอกเส้นไหม คือการนำเส้นไหมดิบที่สั่งซื้อจากโรงงานมาต้ม เพื่อให้กาวยไหม (Sericin) ที่ติดอยู่ และไฟเบอร์ซิน (Fibercin) ตัวเส้นใย ที่หุ้มเส้นไหมอยู่ให้หลุดออก เมื่อต้องการนำสีมาย้อมให้สีเกาะติดเส้นไหมและเส้นใยจะเกาะติดเป็นเส้นเดียวแล้วนำมาสาวกระดูกให้เส้นยืดแห้ง ไม่พันกันและสะเด็ดน้ำนำไปตากที่ราวแขวน ในที่กลางแจ้งที่มีแดดจัด

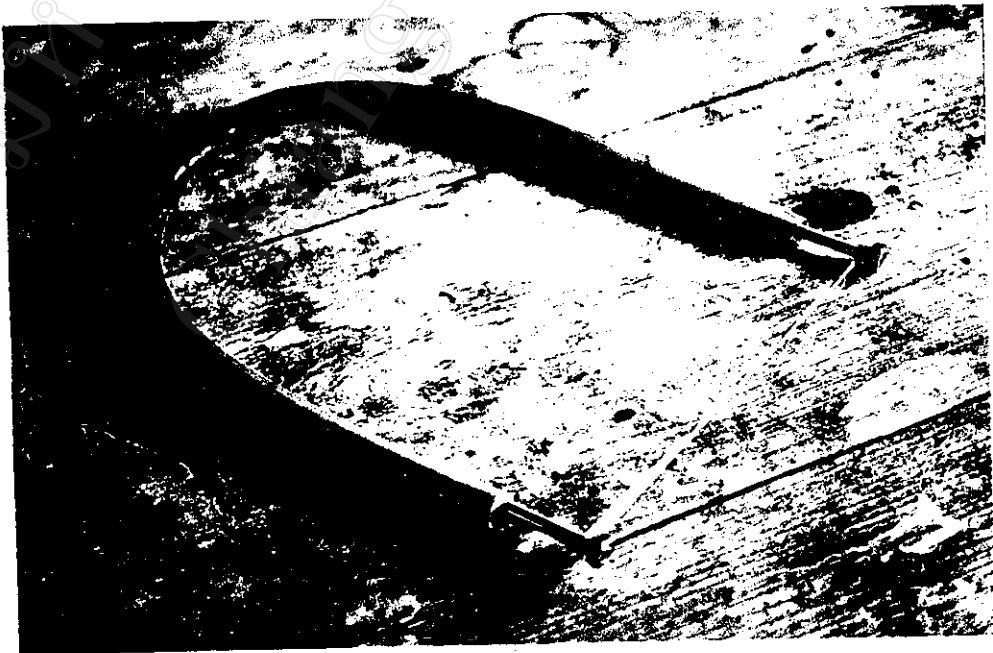
วัสดุอุปกรณ์ในการฟอกเส้นไหม มีดังนี้ โซเดียมคาร์บอเนต (Sodium Carbonate) สบู่เหลว สบู่ลาวย น้ำ หม้อฟอกเส้นไหมแบบสเตนเลส เตาแก๊ส ถังแก๊ส ห่วงสำหรับสอดใส่เส้นไหมแบบสเตนเลส เชือกมัดเส้นไหม เหล็กกลับเส้นไหม (ดูภาพที่ 5 -8)

ภาพที่ 5 ห่วงที่คล้องเส้นไหมแบบดั้งเดิมข้างในห่วงจะสอดใส่ด้วยเหล็ก ข้างนอกจะหุ้มด้วยท่อยาง

ภาพที่ 6 ห่วงที่คล้องเส้นไหมแบบดั้งเดิมข้างในสอดใส่ด้วยไม้ไผ่ข้างนอกหุ้มด้วยท่อยาง

ภาพที่ 7 ห่วงที่คล้องเส้นไหมแบบปัจจุบันข้างในใช้สแตนเลสด้านนอกหุ้มด้วยท่อยาง

ภาพที่ 8 วัสดุที่ใช้ในการฟอกเส้นไหม

วิธีการฟอกไหมประกอบด้วย 12 ขั้นตอนดังนี้

1. นำเส้นไหมดิบที่เตรียมไว้แล้ว นำมาใส่ห้วงสเตนเลส (ห้วงสเตนเลส จะมีความคงทนกว่าพลาสติก และไม่เกิดสนิม) ก่อนที่จะนำไปฟอกเพื่อกันไม่ให้เส้นไหมพันกัน (1 ห้วง จะสามารถแขวนเส้นไหมจำนวน 1 กิโลกรัม ซึ่งมีจำนวน 20 ใจเส้นไหม ไม่ควรให้เส้นไหมหนักเกิน 1 กิโลกรัม เพราะหนักจะทำให้ยกลำบาก ต้องยกหลายๆครั้ง) โดยการใช้นิ้วหัวแม่มือจับตรงปลาย ลากเส้นไหมเข้าไปอยู่ตรงกลางห้วง และใช้เชือกพันตรงห้วงเพื่อไม่ให้หลุด ข้อควรระวังคือ ระวัง เชือกที่มัดเส้นไหมมาจากโรงงานต้องเอาออกให้หมด ไม่เช่นนั้น จะไปพันกันเวลาฟอก (ดูภาพที่ 9-15)

ภาพที่ 9 การแกะเชือกที่มัดเส้นไหมออก

ภาพที่ 10 การคลี่เส้นไหมออกเพื่อให้เส้นไหมแยกจากกัน

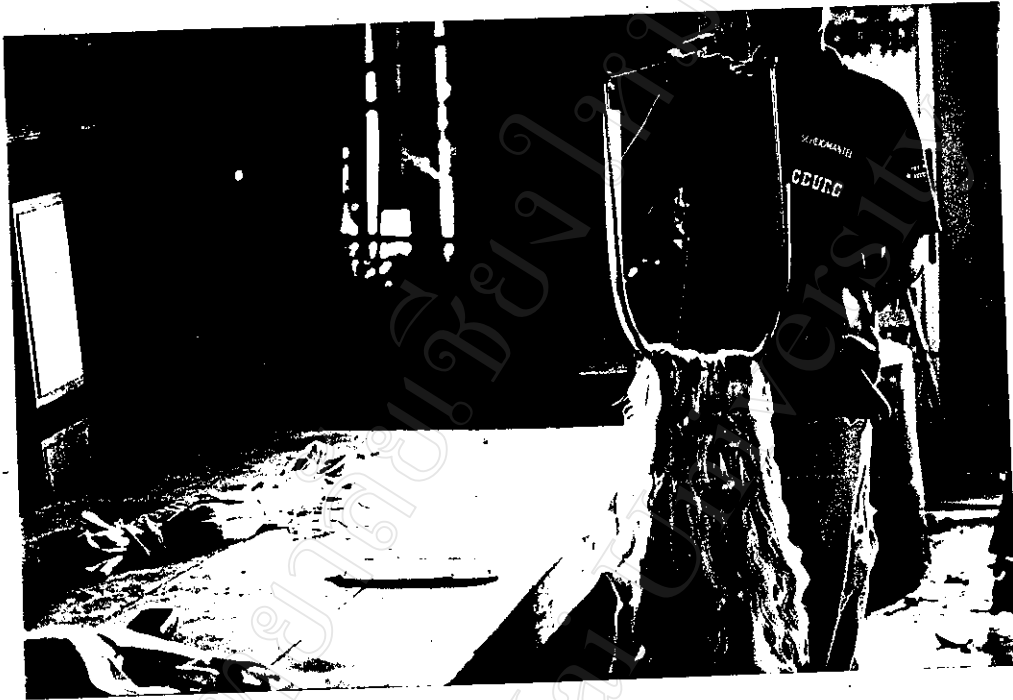
ภาพที่ 11 การนำเส้นไหมที่คลี่เส้นเรียบร้อยแล้วนำมาคล้องแขนไว้

ภาพที่ 12 การนำเส้นไหมสอดใส่ห่วงเพื่อเตรียมไปทำการฟอก

ภาพที่ 13 การขยับเส้นไหมให้มาอยู่ตรงกลางห่วง

ภาพที่ 14 การใช้มือจับห้วงคล้องเส้นไหมเพื่อเตรียมนำไปฟอก

ภาพที่ 15 การนำเส้นไหมไปแขวนไว้ที่ราวแขวนเพื่อเตรียมลงฟอก

2. เตรียมถังฟอก ตั้งน้ำ น้ำที่ใช้ต้องเป็นน้ำที่ไม่มีด่าง ผ่านการวัดความเป็นกลาง ($\text{pH} = 7$) เพราะมีผลต่อการย้อม ถ้า pH เกิน 7 ไม่ดี สีจะคล้ำ หรือซีด สีออกไม่หมดปริมาณน้ำที่ใช้เส้นไหมดิบ จำนวน 1 กิโลกรัม ใช้ น้ำ จำนวน 20 ลิตร นำขึ้นตั้งไฟใช้ความร้อน 90 องศาเซลเซียส เวลาต้มน้ำอย่าให้เดือดมากต้องคอยปรับไฟ ให้แก๊ซเป็นเชื้อเพลิงเพราะว่าสามารถที่จะควบคุมอุณหภูมิได้ หากใช้ถ่าน การควบคุมอุณหภูมิจะทำได้ยาก

3. เตรียม สารเคมีที่ใช้ในการฟอก ซึ่งได้คำนวณคิดจาก น้ำหนักของเส้นไหม สารเคมีที่ใช้มีดังนี้

3.1 โซดาแอชจำนวน 2 % หรือจำนวน 4 ช้อนชา ควรที่จะนำโซดาแอชละลายน้ำก่อน เพื่อให้ละลายง่าย น้ำอุ่นหรือน้ำเย็นก็ได้ ใช้สำหรับเป็นตัวกัด (ดูภาพที่ 16)

ภาพที่ 16 การใส่สารเคมีโซดาแอชลงไปในถังฟอก

3.2 สบู่เหลว จำนวน 2 % หรือจำนวน 2 ช้อนโต๊ะ ประมาณ 400 กรัม เป็นตัวทำความสะอาด มีราคา ลิตรละ 150 บาทสามารถหาซื้อได้ตามท้องตลาด (ดูภาพที่ 17)

ภาพที่ 17 การใส่สบู่เหลวลงไปในถังฟอก

3.3 สบู่ลาย หรือสบู่ จำนวน 0.2 % หรือจำนวน 1 ก้อนต้องใส่ก่อนเพราะว่า
ละลายช้าเป็นตัวเคลือบกักไให้มันเงา (สบู่ลายต้องตัดให้เป็นฝอยเพื่อให้่ายต่อการละลาย)
(ดูภาพที่ 18)

ภาพที่ 18 การใส่สบู่ลายลงไปในถังฟอก

4. คนให้ละลาย ถ้าคนไม่ละลายจะทำให้เกาะติดเป็นแผ่น ทำให้เส้นไหมไหม้ได้
5. นำหัวงที่ใส่เส้นไหม มาแขวนไว้กับราวที่แขวนบนถังฟอก เพื่อไว้กลับเส้น

ไหม

6. นำเส้นไหมใส่ลงไป พลิกให้เส้นไหมกินน้ำได้ทั่วถึงกัน โดยใช้ที่กลับเส้นไหมที่เป็นสแตนเลส เพื่อไม่ให้เกิดสนิม ลื่นดี สีไม่เกาะ ทำความสะอาดง่าย กลับไปมาเพื่อให้ความร้อนได้ทั่วถึงกัน ระยะเวลาต้องไล่ความร้อน ให้ลงถึง 90 องศาเซลเซียส (เกือบจะเดือด) ถ้าเดือดมาก เส้นไหมจะพันกัน หรือไม่ถึงเวลาทำให้เวลาข้อมสี สีอาจจะตกได้ (ดูภาพที่ 19)

ภาพที่ 19 การพลิกเส้นไหมไปมาเพื่อให้เส้นไหมดูดซับน้ำได้ทั่วถึง

7. กดเส้นไหมให้จมลง เพื่อให้เส้นไหมกินน้ำให้ทั่ว ทุกส่วนของเส้นไหมต้องอยู่ใต้น้ำ
8. นำหัวงคล้องเส้นไหมมามัดติดกับเชือก เพื่อไม่ให้ลื่น จะทำให้สะดวกต่อการยกขึ้น ลง (ดูภาพที่ 20-21)

ภาพที่ 20 การนำเชือกมัดติดห้วงคล้องเส้นไหมนำมาแขวนไว้บนราวแขวน

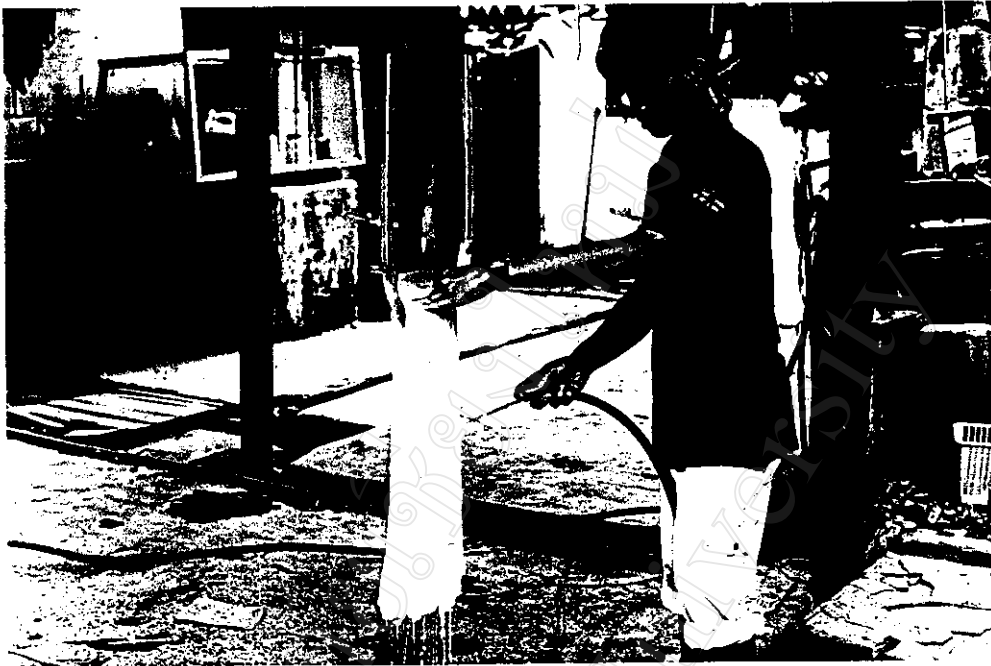
ภาพที่ 21 การกลับเส้นไหมพลิกไปมาให้เส้นไหมดูดซับน้ำได้อย่างทั่วถึง

9. ยกเส้นไหมขึ้นเพื่อดูว่า กาวไหม เริ่มออกมาเป็นสีขาวแสดงว่าฟอกสะอาด หรือ จับดูเส้นไหม ถ้าเส้นไหมลื่น แสดงว่าออกไม่หมด เส้นไหมจะมีลักษณะต่างกัน แต่ถ้าจับดูแล้วสาก แสดงว่า กาวไหมออกหมดหรือดูสีของเส้นไหมจากเดิมเป็นสีเหลือง เปลี่ยนเป็นสีขาว และน้ำจะ เหนียว สังเกตเห็นเป็นฟองลอยขึ้นบนผิวน้ำ คือฟองสบู่ ระยะเวลาในการฟอกใช้เวลา ประมาณ 1 ชั่วโมง ถึง 1 ชั่วโมงครึ่ง (ดูภาพที่ 22)

ภาพที่ 22 การยกเส้นไหมขึ้นเพื่อดูความสะอาดในการล้างกาวไหม

10. จับเส้นไหมแขวนไว้กับราวแขวนให้สะเด็ดน้ำออก ฉีดน้ำล้างด้วยน้ำอุ่น เพื่อให้กาวที่เกาะครั้งสุดท้ายออกแล้วล้างด้วยน้ำเย็น (ดูภาพที่ 23)

ภาพที่ 23 การฉีดน้ำล้างเส้นไหม

11. นำเส้นไหมซักน้ำให้สะอาด ประมาณ 2-4 น้ำหรือจนกระทั่งน้ำใส ไม่ควรใช้ผงซักฟอกมาซักเส้นไหม (ดูภาพที่ 24)

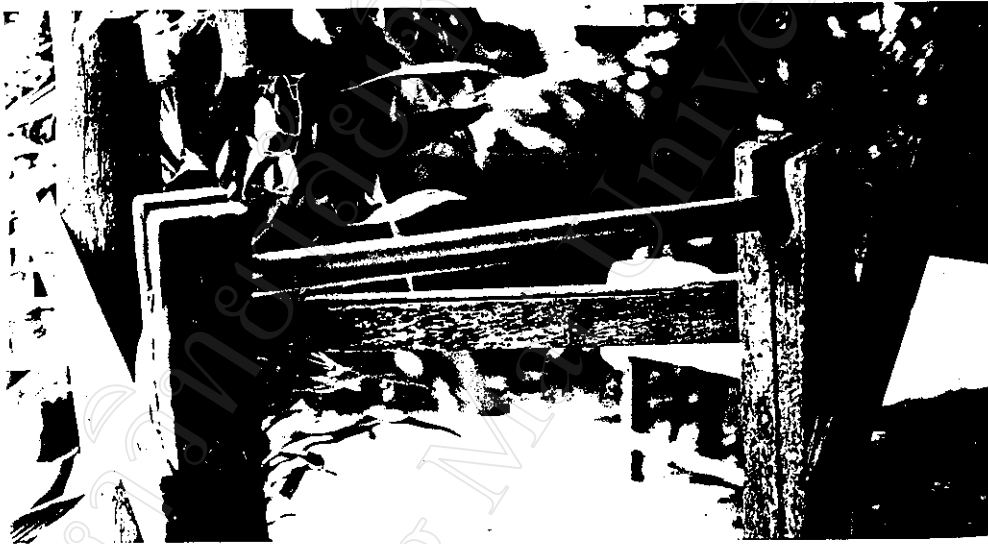

ภาพที่ 24 การซักเส้นไหมที่ฟอกเสร็จเรียบร้อยแล้ว

12. การบิดเส้นไหมให้แห้งเพื่อนำมาเข้าเครื่องกระตุกให้เส้นยืดแห้ง (น้ำที่เหลือสามารถนำมาฟอกได้ต่ออีก 1 ครั้ง)

วิธีการกระตุกเส้นไหม มีวิธีทำ 3 ขั้นตอนคือ

1. นำเส้นไหมมาทำการคล้องที่ราวแขวน เอาเหล็กคล้องเข้าไป แล้วทำการกระตุกเส้นไหม 2 - 3 ครั้ง เพื่อให้เส้นไหมยืด แล้วบิดเส้นไหมให้แห้ง (ดูภาพที่ 25-26)
2. กระตุกเพื่อให้เส้นไหมแยก คลือออกจากกัน โดยใช้มือ (ดูภาพที่ 27-28)
3. นำเส้นไหมที่ผ่านการบิด และกระตุกเรียบร้อยแล้ว ออกมาจากราวแขวนเพื่อนำไปตากเส้นไหมที่ราวตากเส้นไหม

ภาพที่ 25 ราวกระตุกเส้นไหมเพื่อใช้สะบัดน้ำ และกระตุกให้เส้นไหมแห้ง

ภาพที่ 26 การนำเส้นไหมที่ฟอกเรียบร้อยแล้วนำมาคล้องราวแขวนเพื่อ ทำการบิดเส้นไหม

ภาพที่ 27 การกระตุกเส้นไหมให้แยกจากกัน

ภาพที่ 28 การกระตุกเส้นไหมโดยการจับดึงตรงมาข้างหน้า

การตากเส้นไหม คือการนำเส้นไหมที่ผ่านการบิดและกระตุกเส้นไหมเพื่อให้เส้นไหมแยกเรียบร้อยแล้วนำมาสอดราวแขวน ตากในที่กลางแจ้งที่มีแดดจัด แล้วทำการคลี่เส้นไหมออก (ดูภาพที่ 29)

ภาพที่ 29 การตากเส้นไหมในที่กลางแจ้ง

1.2.2 การย้อม คือการนำเอาเส้นไหมที่ผ่านการฟอกและตากให้แห้งเรียบร้อยแล้วมาทำการย้อมสีตามความต้องการ วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการย้อมสีเส้นไหมมีดังนี้ วัสดุที่ใช้มี สีเคมี สารเคมี บางตัว (กรด) สำหรับสีของได้ห้วน จะใช้เกลือเป็นตัวย้อมทับ (Fixing) เฉพาะสีของไบเออร์เท่านั้นที่ไม่ต้องใช้เพราะได้ผสมอยู่ในตัวเดียวกันแล้ว

อุปกรณ์ที่ใช้มีดังนี้

1. ตาชั่ง
2. กระบอกล
3. เหล็กกลับเส้นไหม
4. ถังย้อมสี
5. แก๊ส
6. น้ำย้อม

(ดูภาพที่ 30-31)

ภาพที่ 30 เส้นไหมที่ผ่านการฟอกเรียบร้อยแล้ว ก่อนนำไปย้อมสีตามที่ต้องการ

ภาพที่ 31 วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการย้อมสี

วิธีการย้อม ประกอบด้วย 13 ขั้นตอนดังนี้

1. คำนวณ อัตราส่วนของการใช้ปริมาณสี ต่อ น้ำ ต่อ น้ำหนักของเส้นไหม ที่ใช้
ทั่วไปคือ สี 30 กรัม ต่อ น้ำ 20 ลิตร ต่อเส้นไหม 1 กิโลกรัม (ดูภาพที่ 32)
2. เตรียมน้ำย้อม (ดูภาพที่ 33)
3. ละลายสีในกระบอกละลายสีเตรียมน้ำย้อม สำหรับย้อม
4. ใส่สีลงไปในถังน้ำย้อม ที่ละนิด ถ้าใส่สีลงไปทีเดียวจะทำให้สีวิ่งเข้ามาเกาะกัน
(ดูภาพที่ 34)
5. เริ่มใส่สีเพิ่มลงไปเรื่อยๆ

6. นำเส้นไหมที่คล้องบนห่วงมาแขวนข้างบนถึงข้อม
7. เติมน้ำลงไปอีกแล้วคนให้ทั่ว
8. นำเส้นไหมใส่ลงในถังข้อม ยกเส้นไหมขึ้นลงตลอดเวลา เอามือจับด้วย อย่าให้ สีสีติดถุงมือ และไม้คน อาจจะทำให้ค้างได้ง่าย (ดูภาพที่ 35)
9. เติมน้ำสั้ลงไป เพื่อให้ตุลสี หรือเร่งสีเข้ามาในเส้นใย ถ้าต้องการสีจาง ก็ ไม่ต้องใส่กรด (กรดที่ใส่ลงไป 5 เปอร์เซ็นต์ ของน้ำหนักผ้า) (ดูภาพที่ 36)
10. นำขึ้นมาสักน้ำให้สะอาด เพื่อไล่สีตกค้างให้ออกหมด หย่อนลงไปน้ำ จับ พลิกไปมา ซักจนน้ำใส ประมาณ 2-4 น้ำ (ดูภาพที่ 37)
11. นำเส้นไหมมาใส่น้ำยาเพื่อกันสีตกอีกครั้งหนึ่ง เรียกว่าการ ข้อมทับ (Fixing)
12. บิดเส้นไหมให้แห้ง เตรียมนำไปสาวกระตุกให้เส้นยืดและแห้ง ซึ่งมีขั้นตอน การทำงานต่างๆเหมือนกับการฟอกทุกอย่าง (ดูภาพที่ 38-39)
13. นำไปตากที่ราวแขวน คลี่เส้นใยออก ตากในที่กลางแจ้ง แดดจัด (ถ้าเป็นสีที่ คุณภาพไม่ดีต้องทำการตากในที่ร่ม (ดูภาพที่ 40)

ภาพที่ 32 การขังสีตามเปอร์เซ็นต์ที่ต้องใช้

ภาพที่ 33 การเตรียมน้ำข้อมนำเส้นไหมใส่ลงไปให้ชุ่มน้ำ

ภาพที่ 34 การใส่สี

ภาพที่ 35 การพลิกกลับเส้นไหม

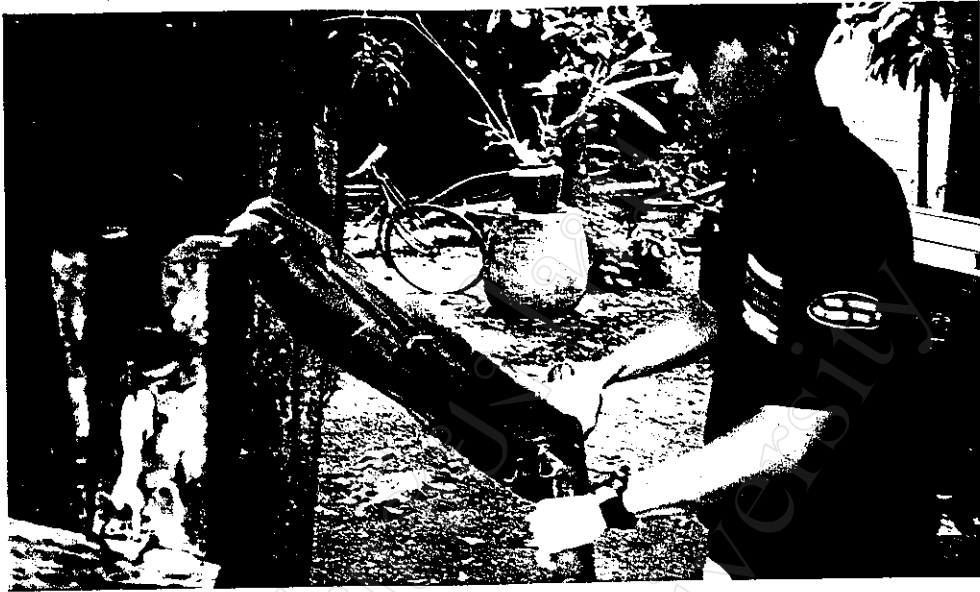
ภาพที่ 36 การเติมน้ำส้ม

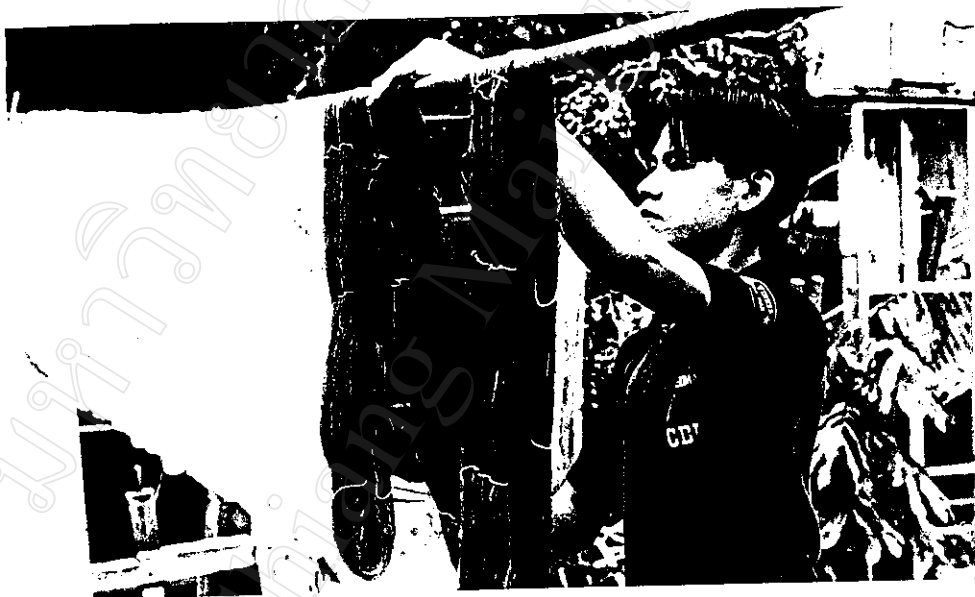
ภาพที่ 37 นำเส้นไหมที่ย้อมเสร็จเรียบร้อยแล้วมาซักน้ำให้สะอาด จนน้ำใสไม่มีสี

ภาพที่ 38 การบิดเส้นไหมให้แห้ง

ภาพที่ 39 การกระตุกเส้นไหมให้แห้ง

ภาพที่ 40 การนำเส้นไหมที่ผ่านการบิดและกระตุกเส้นให้แห้งแล้ว นำไปตากแดด

การที่ข้อมสีแล้วได้สีไม่สม่ำเสมอ เกิดจากสาเหตุดังนี้

1. ความร้อน คือเส้นไหมที่ได้รับความร้อนก่อนถูกกินสีไปก่อน การข้อมต้องระวังหมั่นกลับเส้นไหมให้ทั่ว

2. สีไม่ติดเส้นไหม เกิดจากการผสมสีไม่ดี

3. ฟอกขาวไหมไม่หมด ทำให้สีติดไม่สม่ำเสมอ

4. การเติมกรดน้ำส้มที่ใส่จะต้องพลิกเส้นไหมให้ทั่วไม่เช่นนั้นจะทำให้สีติดเส้นไหมไม่สม่ำเสมอ

1.2.3 การทอ มีวิธีการที่สำคัญ 10 ขั้นตอน ได้แก่ การนำเส้นไหมยืนมาลงแปรง การกรอเส้นไหม การสาวไหม การนำเส้นไหมยืนเข้าหัวม้วน การนำหัวม้วนมาขึ้นที่ทอผ้า การร้อยตะกอล การขึ้นดอก การเก็บเขาคอก การทอผ้ายกคอก และการทอหน้านาง

1. การนำเส้นไหมยืนมาลงแปรง (ไหมเครือ) คือการทำให้เส้นไหมยืนแข็ง ถ้าเส้นไหมยืนอ่อนทอไม่ดี เส้นไหมยืนมีความแข็งแรงมากเท่าไรจะเป็นผลดีต่อการทอ

วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้มีดังนี้

1. แป้งมันสำปะหลัง แป้งสาลี และแป้งท้าวยายม่อม (ทำให้เส้นไหมแข็งตัว)
2. น้ำมันพืช (ทำให้เส้นไหมมีความลื่น เส้นไม่ติดพันกัน)
3. น้ำสะอาด
4. ถังลงแป้ง
5. เตาแก๊ส และถังแก๊ส
6. กาละมัง
7. เครื่องกระตุกเส้นไหมให้ยืดแห้ง

8. รวาคากเส้นไหม

ขั้นตอนในการทำมีดังนี้

1. นำน้ำใส่ถังต้มใบเล็ก ตั้งไฟ
2. ทำการชั่งผ้าเส้นไหมยืน จำนวน 1 กิโลกรัม ใช้แป้งมันสำปะหลัง จำนวน

2 ช้อน โตะแป้งสาลี จำนวน 2 ช้อน โตะ แป้งท้าวยายม่อมจำนวน 1 ช้อน โตะ และน้ำมัน จำนวน 1 ช้อน โตะ

3. นำแป้งมันสำปะหลัง แป้งสาลี แป้งท้าวยายม่อม ตวงเรียบร้อยแล้วใส่ลงไปในถังน้ำที่ต้ม คนให้ทั่ว ให้แป้งทั้ง 3 ชนิดสุก

4. เตรียมน้ำใส่กาละมังไว้ ครึ่ง กาละมัง

5. นำแป้งที่ต้มเรียบร้อยแล้วผสมลงในน้ำเย็น

6. นำน้ำมันพืช เทใส่ลงไปในจำนวน 1 ช้อน โตะ คนให้ทั่ว

7. นำเส้นไหมที่ผ่านการฟอกเสร็จลงแช่ในน้ำมันพลิกเส้นไหม เพื่อให้เส้นไหมชุ่มน้ำได้ทั่วซึ่งใช้ระยะเวลาประมาณ ครึ่งชั่วโมง

8. นำเส้นไหมขึ้น มาสาวกระตุกให้แห้ง ซึ่งมีวิธีดังนี้คือ นำเส้นไหมมาคล้องราว คล้องด้วยเหล็กแล้วทำการกระตุก 2 - 3 ครั้ง เพื่อให้เส้นไหมยืด แล้วบิดให้แห้งสนิท

และกระตุกเพื่อให้เส้นไหมแยกคลี่เส้นออกจากกัน โดยเอามือสอดกระตุก จับข้างบนคลี่ออก แล้วนำออกมาจากราวแขวน

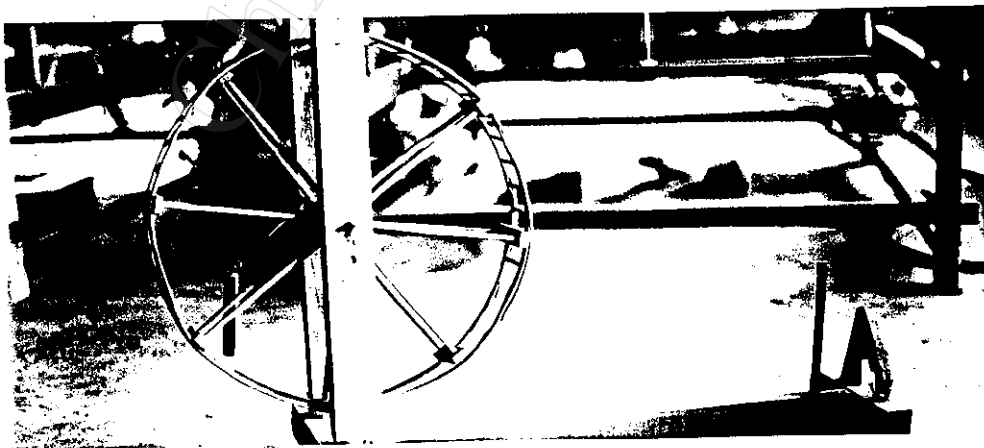
9. - นำเส้นไหมไปตากที่ราวแขวน ทำการคลี่เส้นไหมอีกครั้งหนึ่ง ตากในที่กลางแจ้งที่มีแดดจัด

2. การกรอเส้นไหม มี 4 ขั้นตอนดังนี้

1. การกรอเส้นไหมเข้าหลอดใหญ่ คือการนำเส้นไหมที่ผ่านการย้อมเสร็จเรียบร้อยแล้วมาสาวเส้นไหมเข้าหลอดเพื่อเตรียมนำไปทอผ้ายก วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการกรอเส้นไหม ได้แก่ เส้นไหมพุ่ง เส้นไหมยืน ดิ้นทอง ไนกรอด้วย ระวัง ท่อแอสลอน (ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 1.75 เซนติเมตร ความยาว 24 เซนติเมตร) (ดูภาพที่ 41-42)

ภาพที่ 41 เส้นไหมที่ผ่านขั้นตอนการฟอก ย้อม ลงแป้ง เรียบร้อยแล้วมัดเตรียมนำไปทำเส้นยืน

ภาพที่ 42 ไนกรอด้วยที่ใช้กรอเส้นไหมเข้าหลอด

2. การกรอเส้นไหมใส่หลอดด้ายพุ่ง หลอดด้ายยืนมีขั้นตอนการทำดังนี้

1. นำเส้นไหมมาใส่ลงในกง และเข็นจัดเส้นไหมให้เป็นระเบียบ

(ดูภาพที่ 43)

2. นำท่อหลอดแอสลอน หรือกระป๋อง มาสวมกับระวีง

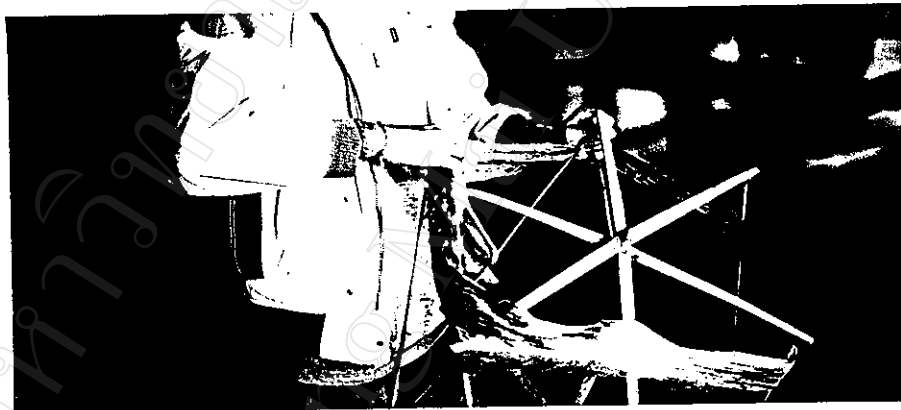
3. แกะเส้นด้ายที่มัดเส้นไหมออกให้หมด

4. คลี่เส้นไหมให้แผ่กว้างออกเพื่อไม่ให้เส้นไหมพันติดกัน

5. มีปมไหมติดอยู่ 1 จุด ตัดและดึงเส้นไหมมามัดติดกับท่อหลอด
แอสลอน

6. หมุนระวีง จนหมด 1 ปีก (1 ปีก = 1 หลอด)

7. ทำแบบเดียวกันจนได้จำนวนหลอดเส้นด้ายยืน 20 หลอด นำมาขึ้นเส้น
ยืน เพื่อใช้ในการทอผ้า จำนวน 27 เมตร และหลอดเส้นด้ายพุ่งจำนวน 11 หลอด (ดูภาพที่ 44-45)

ภาพที่ 43 การนำเส้นไหมใส่ลงในกงกว้าง

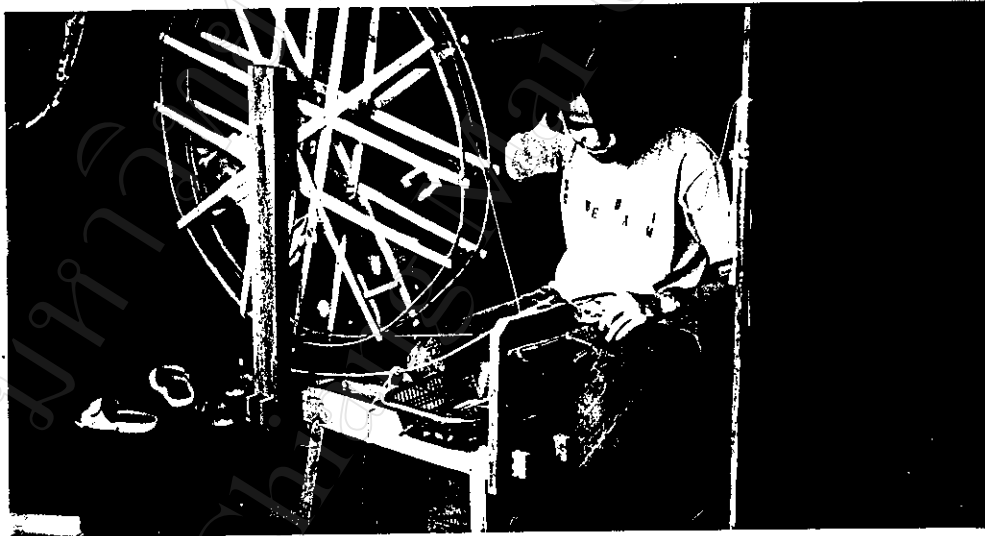

ภาพที่ 44 การกรอเส้นไหมเข้าหลอดด้ายเพื่อเตรียมไปทำการสาวไหม

ภาพที่ 45 เส้นไหมที่กรอเรียบร้อยแล้ว สำหรับนำไปสาวไหมต่อไป

3. การกรอเส้นไหมพุ่งเข้าหลอดเล็ก คือการกรอเส้นไหมจากหลอดใหญ่เข้าหลอดเล็กนำมาเป็นหลอดด้ายพุ่งเพื่อเอาไว้ใส่ในกระสวยสำหรับใช้ทอผ้า อุปกรณ์ที่ใช้ในการกรอเส้นไหมเข้าหลอดเล็กได้แก่ ท่อหลอดเล็ก ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 5 มิลลิเมตร ความยาว 3 นิ้ว หรือใช้ก้านลูกโป่งพลาสติก เครื่องกรอด้าย (ดูภาพที่ 46)

ภาพที่ 46 การกรอเส้นไหมพุ่งเข้าหลอดเล็กเพื่อเตรียมไปทอ

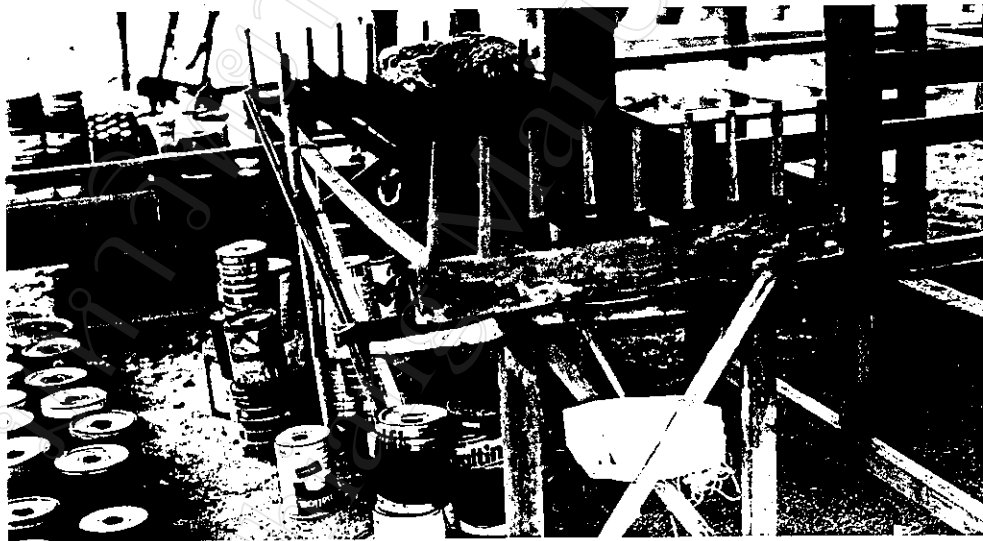
ขั้นตอนการกรอมี่ดังนี้

1. นำหลอดกรอด้ายหลอดใหญ่ จำนวน 3 หลอด คล้องใส่หลักกรอด้าย
2. นำหลอดกรอด้ายขนาดเล็กสอดใส่ในเครื่องหมุนกรอ
3. จับเส้นไหมพร้อมกันทั้ง 3 เส้น จากหลอดกรอด้ายหลอดใหญ่ รวมกันเป็น

4. หมุนกรอเข้าหลอดเล็ก การหมุนต้องทำการหมุนช้าๆ ให้ได้ 1 หลอดเล็ก ไม่ควรให้ใหญ่จนเกินไป ไม่เช่นนั้นเวลานำไปทอ จะทำให้เส้นไหมพันกัน เวลาในการกรอ 1 หลอด ใช้เวลา ประมาณ 1 นาที

4. การกรอดิ้นเข้าหลอดเล็ก คือการนำดิ้นที่สั่งซื้อมาเป็นหลอดนำมากรอเข้าหลอดเล็กเพื่อนำมาใส่ในกระสวยทอผ้ากรรมวิธีขั้นตอนเหมือนกับการกรอเส้นไหม

3. การสาวไหม คือการนำไหมเส้นยืนที่กรอเข้าหลอดใหญ่ไปสาวที่เครื่องสาวไหม ต้องทำการคำนวณก่อนว่าต้องการใช้เส้นไหมจำนวนทั้งหมดกี่เมตร 1 เสา จะได้เส้นไหม จำนวน 4 เมตร อุปกรณ์ที่ใช้ในการสาวไหม ประกอบด้วย เครื่องสาวไหม (ม้าเดินด้าย) และมีไม้ไขว้หลัง เป็นการให้เส้นไหมเรียงลำดับเส้น เป็นการป้องกันเส้นไหมพันกัน และหลักตั้งหลอดใช้สำหรับไว้ตั้งหลอดไหมให้เส้นไหมเรียงอยู่ในแนวเดียวกันและกระบอกไม้ไผ่เอาไว้สำหรับรองมือเพื่อไม่ให้เส้นไหมบาดมือ (ดูภาพที่ 47)

ภาพที่ 47 การสาวไหมแบบดั้งเดิมที่ยังใช้อยู่ในปัจจุบันบางโรงทอ

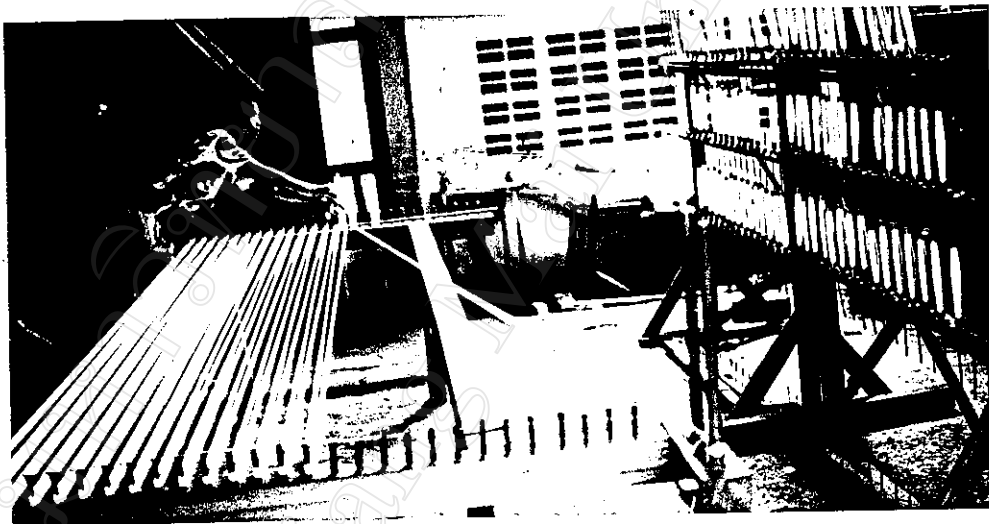
ขั้นตอนการสาวไหมมี 11 ขั้นตอนดังนี้

1. นำหลอดกรอด้วยยืนมาใส่ที่หลักตั้งหลอด
2. จับเกี่ยวเส้นไหมทุกหลอดที่ตั้งเรียง ทีละเส้นดึงมารวมกัน นำมามัดหลักแรก ซึ่งเป็น จุดเริ่มต้นของการสาวไหม
3. จับสาววนไปมา 15 หลัก ซึ่งมีวิธีการดึงคือต้องดึงอย่างต่อเนื่องให้หลอดหมุนตลอดเวลา

4. นำมาเก็บไขว้ไว้ที่ไม่ไขว้เพื่อให้เรียงเส้น การเก็บต้องเก็บทีละเส้น ห้ามเก็บ 2 เส้น

5. นำมาสอดใส่ที่ไม่สับไขว้ลงไป 2 อัน
6. แล้ววัดจำนวนรอบ
7. สวเส้นไหมกลับไปอีก 1 รอบ
8. สวไปมาจนครบ 2,000 เส้น
9. นำมัดหลักเริ่มต้น ถ้าเริ่มต้นสวไหมหลักแรกจุดสวไหมจุดสุดท้ายจะต้องกลับมาที่หลักแรกทุกครั้ง

10. ตัดเส้นไหมออกจากเครื่องสวไหม
11. นำมาเก็บใส่ภาชนะไว้เตรียมไปเข้าห้วม่วนระยะเวลาในการสวไหมสว 15 หลัก ผ้า 120 หลา ใช้เวลาในการสว 1 วัน(ดูภาพที่ 48)

ภาพที่ 48 การสวไหม

ปัญหาในการสวไหมมีดังนี้

1. เส้นไหมขาดอันเกิดจากดึงเส้นด้ายไม่ต่อเนื่องและดึงรวบมาไม่เสมอ
2. ดึงเส้นไหมแล้วเกิดลิ่มเพราะไปชนเครื่องสวไหม

4. การนำเส้นไหมขึ้นเข้าห้วม่วน คือการนำไหมเส้นยืนที่สวเรียบร้อยแล้วนำมาเข้าพันหวี และต้องใช้คนทำ 2 คน ช่วยกันทำ โดยที่คนหนึ่งเป็นคนส่งเส้นไหมเข้าช่องพันหวี และอีกคนหนึ่งเป็นคนเกี่ยวเส้นไหมเข้าช่องพันหวี ต้องทำพร้อมกัน ขั้นตอนนี้ไม่สามารถที่จะทำคนเดียว

การนำเส้นไหมเข้าหัวม้วนมากที่สุด มีความยาวถึง 170 เมตร และน้อยที่สุดเพียง 27 เมตร การเข้าหัวม้วนมีความยาว 100 เมตรขึ้นไป จะทำให้เกิดปัญหา

อุปกรณ์ที่ใช้ประกอบด้วย

1. ฟืนหวีสเตนเลส
2. ไม้ไผ่ เป็นไม้ไผ่ที่นำมาเหลาให้แบนมากที่สุดเพื่อที่จะสอดเข้าไปในฟืนหวี
3. ท่อแอสลอน จำนวน 2 ท่อ
4. ไม้โยงมีไว้สำหรับสับไขว้เวลาเส้นไหมขาดและใช้สำหรับหาจุดเส้นไหมไม่

เจอจะได้ทำการโยงไว้

5. แท่นอัดก้อนปี้
6. กาละมังใส่เส้นไหม จำนวน 1 กาละมัง
7. ที่ตั้งหัวม้วน
8. ไม้หน้าผ้า ติดกับที่ตั้งหัวม้วนเป็นตัวกำหนดเส้นไหมว่ามีจำนวนกี่เส้น
9. ไม้เขี่ยเส้นไหม จำนวน 2 อันเอาไว้เขี่ยเส้นไหมไม่ให้พันกัน
10. ไม้คั่นสำหรับแยกไขว้ จำนวน 2 อัน
11. หัวม้วน

ขั้นตอนการเข้าหัวม้วนมี ดังนี้

1. นำเส้นไหมมาวางในแท่นอัดก้อนปี้
2. หนีบลงมาให้แน่นมากที่สุด
3. ดึงเส้นไหมออกมาให้มีความยาวประมาณ 2 เมตร
4. ใช้มือแยกไขว้แล้วใส่ในหลอดแป๊ป ให้สังเกตดูไขว้ที่สาวด้วย
5. ใส่เส้นไหมให้เท่ากัน
6. สอดเส้นไหมเข้าไปในฟืนหวี

(ดูภาพที่ 49-50)

7. เปลี่ยนไม้ไขว้ คือสอดไม้ไขว้ตรงกลาง 2 อันให้ไขว้กัน (ดูภาพที่ 51-52)
8. เชือกมัดหัวไขว้ 2 อันติดกัน ทั้งบน และล่าง เพื่อไม่ให้ไม้ไขว้หลุด
9. นำฟืนหวี และไม้ไขว้มาแนบติดกัน จัดเส้นไหมให้เป็นระเบียบ
10. หนีบก้อนปี้ให้แน่น
11. ดึงเส้นไหมขึ้นพร้อมกันให้ตึงเสมอกันทุกเส้น
12. ลากเส้นไหมทั้งหมดไปยังที่ตั้งหัวม้วน (ดูภาพที่ 53)

13. นำมาวางที่หัวม้วนสอดไม้แนบเข้าไปติดกับหัวม้วนจัดเรียงเส้นไหมให้ดี
(ดูภาพที่ 54)

14. หมุนเก็บเข้าไว้ในหัวม้วน (ดูภาพที่ 55)

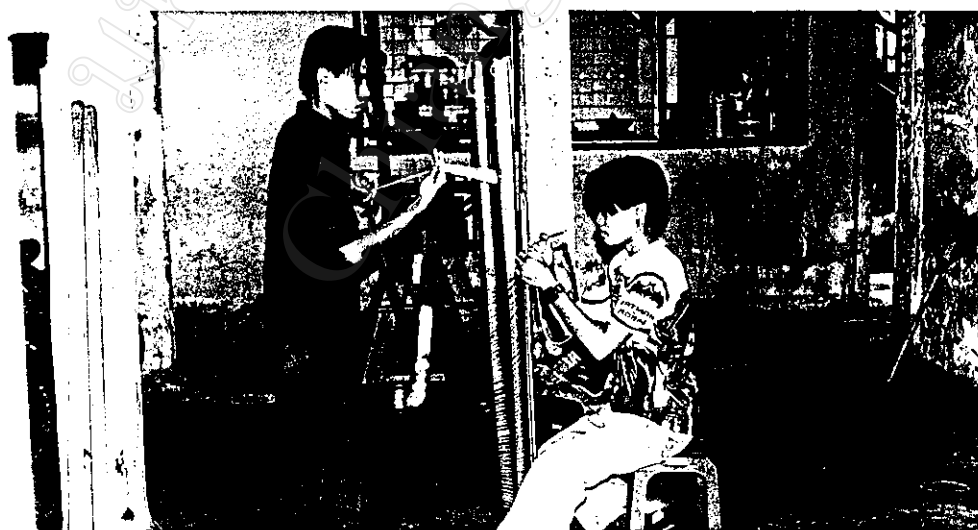
15. นำไม้เชื่อมมาเกลี่ยเส้นไหมให้แตกออกจากกัน ตอนช่วงนี้จะสามารถมองเห็นถ้ำเส้นไหมขาด (ดูภาพที่ 56)

16. ยกไม้หน้าผ้าขึ้นวางไว้บนแท่น

17. นำไม้มาเกลี่ยเส้นไหม แล้วลากฟืนหวีเข้าไปข้างหน้า ได้ประมาณ 7 เมตร แล้วค่อยๆ หมุนหัวม้วนพร้อมกับใส่ก้านมะพร้าว หนึ่งรอบต่อก้านมะพร้าว 2 อัน ใส่ข้างละ 1 อัน ต้องใส่ทุกรอบเวลาหมุน ทำแบบนี้ จนเส้นไหมหมดกาคะมัง (ภาพที่ 57)

ภาพที่ 49 การสอดเส้นไหมเข้าฟืนหวีซึ่งจะต้องช่วยกันสองคน

ภาพที่ 50 การสอดเส้นไหมเข้าในฟืนหวี

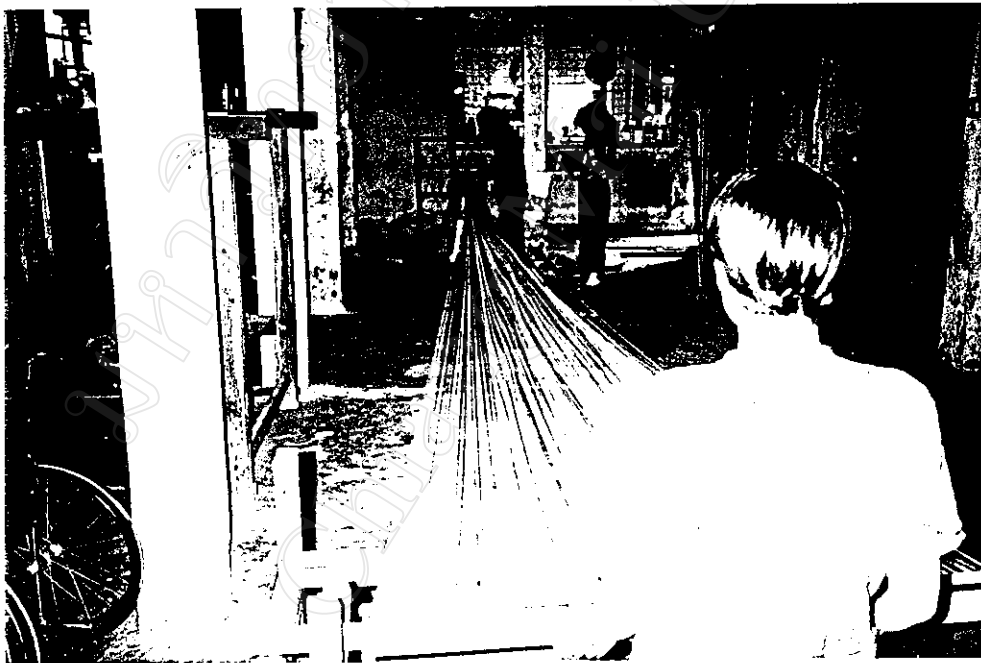
ภาพที่ 51 การเปลี่ยนไม้ไขว้

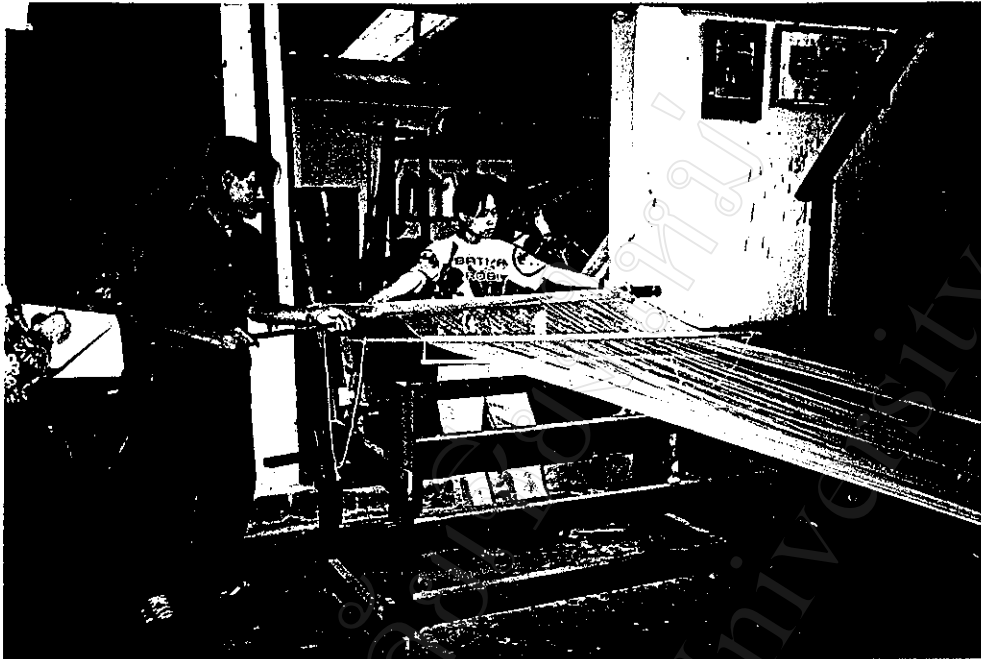
ภาพที่ 52 การดึงท่อแอสลอนออก

ภาพที่ 53 การลากเส้นไหมมายังหัวม้วน

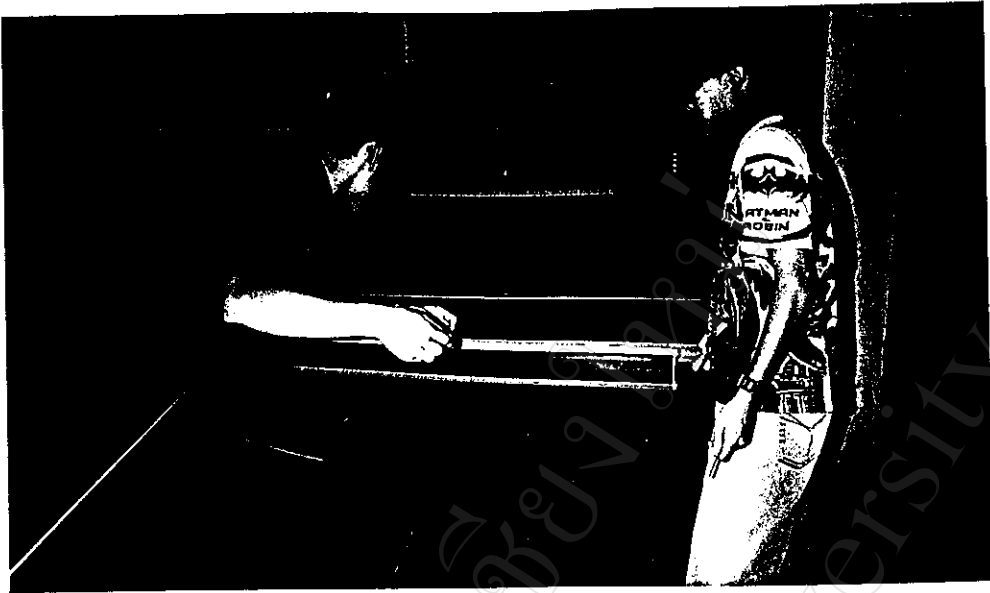
ภาพที่ 54 การสอดไม้เนบเข้าไปติดหัวม้วน

ภาพที่ 55 การหมุนเก็บเข้าในหัวม้วน

ภาพที่ 56 การเกลี่ยเส้นไหม

ภาพที่ 57 การเกลี่ยเส้นไหมแสดงให้เห็นว่าขั้นตอนนี้จะต้องช่วยกันทำ สองคน

ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการนำเส้นไหมเข้าหัวม้วนมีดังนี้

1. ตอนที่สอดเส้นไหมเข้าในฟันหวี ถ้าคนส่ง ส่งเร็วเกินไป คนรับไม่ทัน
2. เวลาสาวเส้นไหมเสร็จต้องรีบนำมาเข้าหัวม้วนไม่เช่นนั้นจะทำให้เส้นไหม

หย่อน

3. ฟันหวี 1 ช่องต้องมี เส้นไหม 2 เส้น ถ้ามีเส้นเดียวต้องรีบแก้ทันที
4. เวลาสอดเส้นไหมเข้าฟันหวีต้องสอดให้ครบทุกช่อง ถ้าสอดไม่ครบ เวลาทอผ้าจะเป็นรูขาด จะ ทำให้เป็นรอยทางยาวสุดผืนผ้า แล้วจะทำให้เก็บเขาย่ำไม่ดี เพราะเส้นไหมไม่ครบจำนวน
5. ต้องคอยระวังไม่ให้ไม้ไขว้ 2 อันหลุด ถ้าหลุดก็ใช้ไม่ได้ทั้งหมด
6. เส้นไหมถ้าเข้าไปพันกันที่ก๊อปปี้ แล้วหนีบเข้าไปจะทำให้เส้นไหมขาด
7. ต้องระวังไม่ให้แท่นก๊อปปี้หลุดหรือเคลื่อนไหว ต้องทำการยึดติดให้แน่น

เพราะจะทำให้เส้นไหมที่ทำไว้หย่อนลงต้องมาเริ่มแก้ไขใหม่

8. เส้นไหมมีความตึงไม่เท่ากัน ถ้าข้างหนึ่งไม่ตึง ให้นำเอกระดาดหนึ่งส้อมพิมพ์เข้าใส่ตอนที่กำลังจะเริ่มหมุน หมุนแล้ว หมุนกระดาดเข้าไป ประมาณ 3 รอบ เส้นไหมจะมีความตึงเท่ากัน ข้อนี้ เป็นปัญหาทุกครั้งที่ทำกรเข้าหัวม้วน

5. การนำหัวม้วนมาขึ้นที่ทอผ้า (การสับหูก) คือการนำเอาเส้นไหมย่นที่ได้เข้าหัวม้วนเรียบร้อยแล้วนำมาขึ้นที่ทอผ้าเพื่อเริ่มต้นการทอผ้ายก

วัสดุที่ใช้ในการสับหูกมีดังนี้

1. จี๋เถ้าหรือแป้งฝุ่นก็ได้แต่จะให้ดีต้องจี๋เถ้า เพราะว่าแป้งฝุ่นมีเนื้อละเอียด ส่วนจี๋เถ้ามีเนื้อหยาบ แต่ทว่าบางครั้งก็แล้วแต่ความถนัดของคนสับหูก

2. จี๋ผึ้ง

3. หัวม้วนที่เข้าเสร็จเรียบร้อยแล้ว

4. ลายดอกที่ได้เลือกไว้

วิธีการนำหัวม้วนมาขึ้นที่ทอผ้า (การสับหูก) มีวิธีการทำตามลำดับ 14 ขั้นตอน

1. นำหัวม้วนมาขึ้นที่ โดยวางไว้ที่ส่วนหัวของที่ทอผ้า

2. นำเอาลายดอกที่เลือกไว้มามัดไว้ที่สะพาน ด้านที่นั่งทอ

3. ดึงเส้นไหมมามัดให้ใกล้ตัวพอประมาณ

4. ดึงเส้นไหมที่อยู่ในลายดอกที่เลือกไว้มามัดให้พอประมาณเพื่อจะเอามา

ประกบกับเส้นไหมหัวม้วนใหม่ให้พอดีกันไม่ยาวและสั้นจนเกินไป (ต้องพอประมาณ ถ้ายาวเกินไปเขาดอกจะออกยาก ถ้าสั้นเกินไปเส้นไหมจะหลุด)

5. ตัดไหมสองด้านพอประมาณแล้วเอาจี๋ผึ้งรัดให้ไหมทั้งสองด้านมีความ

เหนียว

6. นำไหมทั้งสองด้านมาบิดเป็นเกลียวรวมกันที่ละเส้น (จำนวนไหม 1 หัว

ม้วน มีจำนวนเส้นไหมทั้งหมด 2,000 เส้น) ทำการบิดไปที่ละเส้นจนครบจำนวนเส้นไหม 2,000

เส้น ต้องเรียงเส้นไหมที่ละเส้น จะข้ามเส้นไม่ได้ ต้องเรียงไปตามไขว้

7. เวลาบิดเส้นไหม มือจะเหนียว เพราะจับจี๋ผึ้ง เวลาบิดเส้นไหมรวมกันจะ

ต้องใช้แป้งหรือจี๋เถ้าถูมือตลอดเวลา เพื่อไม่ให้มือเหนียว บิดจนครบจำนวน 2,000 เส้น

8. เก็บเขาดอกขึ้นไว้ข้างบนที่ละไม้จนครบตามลายดอก

9. เอาเขาย่ำขึ้น

10. ฟันหวีขึ้นให้พ้นจากลอยต่อหรือรอยบิดเส้นไหม

11. นำเอางะมัดใส่ฟันหวี

12. มัดเชือกเขาย่ำ 2 เส้น ข้างละ 1 เส้น

13. มัดไม้มาไว้ได้เขาย่ำ เพื่อเหยียบตะกอล

14. ทอไว้ 1 นิ้ว เพื่อที่จะได้ทอต่อไปอีก

ปัญหาในการนำหัวม้วนมาขึ้นที่ทอผ้า (สืบทอด)

1. ถ้าเส้นไหมไม่เรียงกันตามใจไว้ เขาอาจจะเสีย

1. ถ้าขึ้นมากเกินไปเส้นไหมจะเหนียวติดกันลายดอกจะออกไม่ได้ แต่ถ้า

น้อยจนเกินไปก็จะหลุด

6. การร้อยตะกอ (การเก็บเขาย่า) คือการร้อยคล้องเส้นไหมขึ้น 2 ชุด ที่เส้นขัดกัน ด้วยด้ายในล่อนทั้งด้านบนและด้านล่างของเส้นไหมขึ้นทุกเส้น เพื่อให้ตะกอยกเส้นไหมขึ้น หรือดึงเส้นไหมลง สลับกันตอนทอผ้า การร้อยตะกอต้องทำทีละซีก คือร้อยตะกอจากด้านบนของตะกอ ด้านบนก่อน ทั้ง 2 ตะกอ แล้วจึงพลิกเส้นไหมขึ้นกลับขึ้นมา ร้อยตะกอซีกด้านล่างอีก 2 ตะกอ ตะกอที่ถูกร้อยเสร็จเรียบร้อยแล้ว ทั้งซีกบนและซีกล่าง เรียกว่า 1 ดับ

อุปกรณ์ที่ใช้ในการร้อยตะกอมี่ดังนี้

1. ป้องเหล็กจำนวน 2 อัน
2. เชือกยาวประมาณ 1 เมตร ครึ่ง จำนวน 2 เส้น
3. ด้ายในล่อน
4. ไม้เก็บเขา
5. เชือกสั้นเอาไว้สำหรับรองรับไม่ให้ไม้เก็บเขาหล่น
6. ไม้ค้ำ จำนวน 6 อัน
7. ท่อลูมิเนียมเบอร์ 6 ยาว 1 เมตร ครึ่ง จำนวน 4 อัน
8. ไม้ไขว้กลม จำนวน 4 อัน เอาไว้สำหรับแยกตะกอ

ขั้นตอนในการร้อยตะกอ มี ขั้นตอนดังนี้

1. แยกเส้นไหมนำมามัดติดกับ ป้องเหล็ก ให้ได้ จำนวนประมาณ 12 ช่อง

เวลามัดต้องมัดให้เส้นไหมทุกเส้นที่รวบมามีเส้นติดเท่ากันทุกช่อง

2. กลับเส้นไหมที่มัดติดกับป้อมเหล็กที่มัดไว้แล้วให้อยู่ด้านบนโดยใช้เชือก 2 เส้น มัดค้ำไว้แล้ว เอาป้อมเหล็กอีกอันหนึ่งนำมาใส่แทนที่เดิม

3. ยกไม้ค้ำขึ้นทั้ง 2 อัน นำด้ายในล่อนนำมามัดติดกับไม้ค้ำใส่ช่องบน เวลาทำต้องใส่ข้างบนก่อน ถึงจะใส่ข้างล่าง

4. นำไม้เก็บเขาวางไว้บนเส้นไหม แล้วนำเอาไม้ค้ำมาวางไว้บนไม้เก็บเขาอีกทีหนึ่ง มือด้านซ้ายจับไม้เก็บเขา กับ ไม้ค้ำไว้ มือข้างขวาเอาไขว้ไขว้เก็บเฉพาะ ไขว้ด้านบนแล้วเอามือแยกไขว้แล้วเก็บด้ายในล่อนมัด จำนวน 2 ครั้ง เก็บไปเรื่อยๆจนครบ จำนวน 2,000 พันเส้น ต้องเก็บจากซ้ายไปขวา

5. เก็บจนครบจำนวน 2,000 เส้น นำมามัด ด้านซ้ายและด้านขวา ทำการมัดให้แน่นและตรงกลางถ้าเป็นการเก็บเขาฝ้ายกดออกต้องใส่กาวลาเท็กซ์ แต่ถ้าเป็นผ้าพื้นธรรมดาไม่ต้องใส่กาวลาเท็กซ์ เพราะด้ายในล่อนจะกลีบนำมาใช้ใหม่ได้อีกครั้งหนึ่ง พอเก็บ 2 อัน ด้านบนเสร็จแล้ว ทำการแกะเชือกที่มัดออกแล้วกลีบไหมลงในที่เดิม ทำการดึงป่องเหล็กอีกอันออก แล้วตะกอที่เก็บด้านบนก็จะลงมาอยู่ด้านล่าง (ดูภาพที่ 58)

ภาพที่ 58 การร้อยตะกอ

หมายเหตุ การเก็บเขาด้านบน จะยากกว่าด้านล่าง ระยะเวลาในการเก็บเขา ด้านบน 1 เขา จะใช้เวลาในการเก็บ ประมาณ ครึ่งวัน

ปัญหาที่เกิดขึ้นในการร้อยตะกอ (เก็บเขาย่า) ปัญหาที่เกิดขึ้น คือ

1. ต้องทำการเก็บเส้นไหมให้ครบหมดทุกเส้น ถ้าขาดไป 1 เส้น ต้องทำการ รื้อออกทำใหม่
2. ถ้าเส้นไหมยืนสีขาว (เครือขาว) ต้องหาผ้าสีดามารอง เพื่อให้เห็นเส้นไหม แต่ถ้าเป็นเส้นไหมยืนสีดำ (เครือดำ) ต้องหาผ้าสีขาวมารอง

7. การด้นดอก คือการทำลวดลายดอกตามรูปแบบที่ได้ออกแบบบนกระดาษกราฟ เป็นขั้นตอนที่ยากที่สุดของการทอผ้าไหมยกดอก ผู้ที่จะด้นดอกได้จะต้องเป็นผู้ที่มีความชำนาญ การ ทำดอกที่น้อยที่สุด จำนวน 5 เขา คือลายดอกพิกุล และทำดอกมากที่สุดถึง 1,000 เขาในผ้ายก 1 ผืน ซึ่งต้องเป็นลวดลายพิเศษ ใช้เวลาในการทำงาน การทำดอกแต่ละลวดลายเสร็จแล้วต้องรีบแกะออก ไม่เช่นนั้นไหมเส้นยืนหนักเกินไปไม่สามารถที่จะรับไหว การด้นดอก จะด้นดอกเพียงครั้งหนึ่งของ ดอกที่ออกแบบแต่ละดอกเท่านั้นจากนั้นด้นดอกกลับมาอีกครั้งหนึ่งนั่นหมายถึงว่าช่างทอจะต้องจำ ลวดลายให้ได้ ถ้าทำการด้นดอกประมาณ 40 เขาจะใช้เวลาในการด้นดอก 5-6 วัน

อุปกรณ์ที่ใช้ในการด้นดอกมีดังนี้

1. กระดาษกราฟ ที่ได้เขียนลวดลายเรียบร้อยแล้ว (ดูภาพที่ 59)

ภาพที่ 59 การออกแบบลวดลายยกดอกลงบนกระดาษกราฟด้วยดินสอสี

2. เหล็ก 2 จำนวน 2 เส้น ซึ่งมีขนาด เส้น 1 เส้น มีไว้เพื่อนับเส้นไหม และ ขนาดยาวอีก 1 เส้น มีไว้เพื่อสอดเวลาอันสั้นไหม

3. ริมบิ้น เอาไว้รองเวลาสอดเหล็ก ซึ่งมีขนาด ความกว้าง 1 นิ้ว

4. ไม้คนดสีเหล็กม จำนวน 2 อัน

5. ไม้เกา ไว้เก็บเขาคอก

6. ไม้คั่ว มีไว้เพื่อเวลาสอยด้ายขึ้น

ขั้นตอนในการด้นดอก

1. เหล็กเส้นสั้น สอดเก็บลายแถวแรกจนครบ วิธีการดูลายคือ 1 จุดแทนเส้นไหม 2 เส้น หรือ 1 ช่องพิมพ์

2. เริ่มทำดอก เก็บทุกดอกจนครบแถว

3. สอดเหล็กเส้นเล็ก ทำแถวที่ 2 (ต้องดูให้ครบแถว)

4. เก็บเขาคอกโดยใช้ด้ายในล่อน

5. นำไม้เกาสอด เก็บขึ้นทีละจุด เฉพาะจุดที่เป็นสี ส่วนจุดที่เป็นสีขาวว่างไม่เก็บขึ้นมา แต่สอดลงข้างล่าง

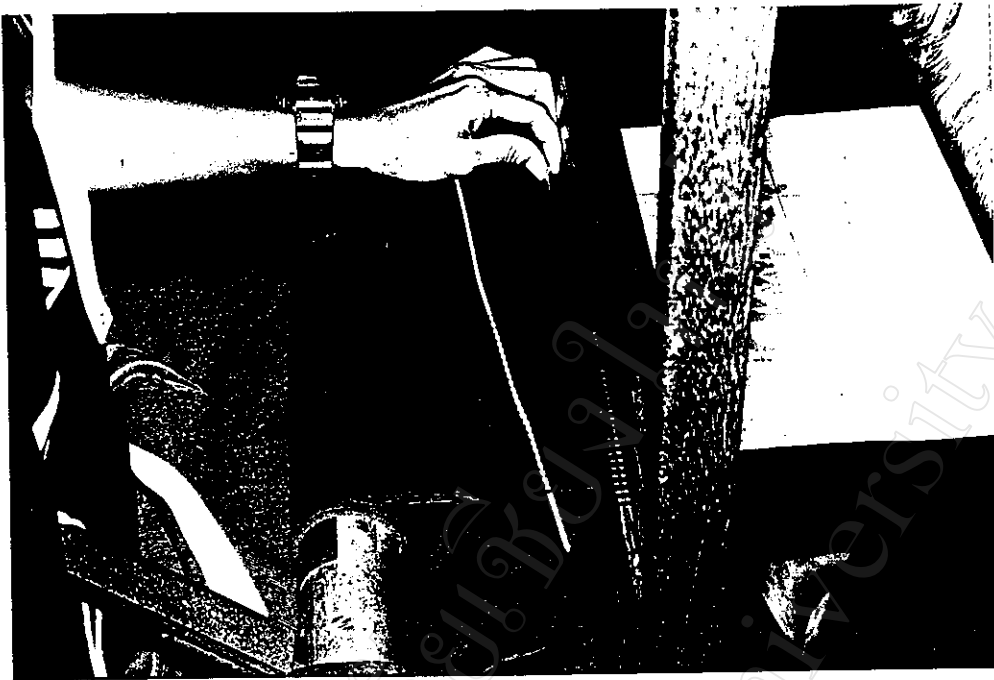
6. เก็บแต่ละแถวตามลายกราฟ

7. เอาเชือกมัด ตรงหัว และตรงท้าย เพื่อไม่ให้หลุด หลังจากนั้นก็เริ่มเก็บแถวต่อไป จนครบตามที่ต้องการ

(ดูภาพที่ 60-61)

ภาพที่ 60 การด้นดอก

ภาพที่ 61 การตัดดอกแถวต่อไป

หมายเหตุ เวลาตัดดอกเสร็จแล้ว ไม้ค้ำจะเรียงกันไปทีละอัน แล้วแต่จำนวนดอกจะใหญ่ หรือดอกจะเล็ก ถ้าดอกใหญ่ก็มีไม้ค้ำประมาณ 50 ไม้ ถ้าดอกเล็ก ทั่วไปประมาณ 20 - 40 ไม้

8. การเก็บเขาดอก คือการเก็บเขาดอกตามที่ได้ทำการตัดลายไว้

อุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บเขาดอกมีดังนี้

1. ไม้เถา จำนวน 1 อัน เอาไว้สำหรับมัดด้ายในล่อนเพื่อให้ระยะของด้ายในล่อนเท่ากันทุกเส้น
2. ด้ายในล่อน
3. ไม้ค้ำมีไว้สำหรับมัดอยู่บนด้ายในล่อน
4. ไม้ค้ำด จำนวน 2 อัน เอาไว้สำหรับยกเส้นไหมจากข้างหลังไปยังด้านหน้า
5. เขือกยาวประมาณ 1 เมตรครึ่ง เอาไว้สำหรับรองรับไม้ค้ำเพื่อไม่ให้ไม้หล่น
6. รีบบิ้น 1 เส้น เอาไว้รองเวลาเก็บดอกจะได้เห็นชัดเจน

วิธีการเก็บเขาดอก

1. นำไม้ค้ำดมาเปลี่ยนใส่แทนไม้ค้ำ ดึงไม้ค้ำออก แล้วยกไม้ค้ำขึ้น เส้นไหมก็จะยกตามไม้ขึ้นไปแล้วยกทั้งไว้

2. นำริบบิ้นมามัดติดไม้คิ้ว ใส่ลงไปใต้เส้นไหมที่ยกขึ้น ใส่ทิ้งไว้ตรงนั้นเพื่อที่จะทำให้มองเห็นเส้นไหมที่เราเก็บดอกได้ชัดเจน ถ้าเป็นไหมยีนสีดำ ให้ใช้สีขาว ถ้าเป็นสีขาวให้ใช้สีดำ

3. นำด้ายในล่อนมามัดติดกับไม้คิ้ว และใส่ไปตามไม้คิ้วที่ยกขึ้น

4. นำไม้เกวาวไว้ตรงบนเส้นไหม นำไม้คิ้ววางบนไม้เกวาวอีกครั้งหนึ่ง ไม้คิ้วจะต้องใช้ 2 อัน อันหนึ่งอยู่บนไม้เกวาว อีกอันหนึ่งอยู่ตรงกึ่งกลางไม้เกวาว จากนั้นนำด้ายในล่อนมัดติดที่หัวไม้คิ้ว

5. มือซ้ายจับไม้เกวากับไม้คิ้วไว้ ส่วนมือขวา ใช้แยกเส้นไหมที่เราจะนำมามัด ถ้าไหมยกขึ้น 2 เส้น ก็ทำการเก็บ 2 เส้น (แล้วแต่ว่าลายจะออกมาเป็นแบบไหน) โดยเก็บจากด้านซ้ายไปยังด้านขวา พอเสร็จจากด้านซ้ายไปขวาแล้วก็เอาไม้เกวาวออกจากนั้นก็มัดหัว มัดท้ายให้แน่น และทำการมัดตรงกลาง อีก 2 จุด ให้แน่น เท่าที่จะแน่นได้ เพราะไม่เช่นนั้นไม้คิ้วจะไหลออกมา

6. ยกไม้คิ้วขึ้น เขาที่อยู่ด้านล่างก็จะยกขึ้นตาม เอาไม้คิ้วมัดด้ายในล่อนใส่ลงไปในเขา ย่ำที่ยกขึ้น ด้ายในล่อนจะคล้องกับเขาที่อยู่ด้านล่าง แล้วให้เก็บเหมือนกับเก็บด้านบนจนครบจำนวน เสร็จแล้วทำการมัดหัว มัดท้าย และมัดตรงกลางเหมือนด้านบน เสร็จทั้ง 2 อัน แล้วแยกตะกอก แยกตะกอกเสร็จแล้วยกไปให้ช่างทอ เริ่มต้นการทอได้

หมายเหตุ การเก็บเขาดอก 1 อัน (1 เขา) ใช้เวลา ในการเก็บ 20 นาที

ปัญหาในการเก็บเขาดอกมีดังนี้

1. ต้องเก็บเขาดอกให้ครบหมดทุกเส้น ถ้าเก็บไม่ครบทุกเส้น ต้องดันเก็บใหม่
2. ขนาดและความยาวของด้ายในล่อนต้องเท่ากัน

9. การทยอยกดดอก คือการนำเส้นไหมที่ได้ผ่านกระบวนการขึ้นตอนต่างๆทุกชั้นตอน ซึ่งถือว่าชั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนสุดท้ายของการทอผ้าไหมยกดอก

อุปกรณ์ในการทอเป็นพื้นผ้ามีดังนี้

1. กี่ทอผ้าแบบพื้นเมือง (ดูภาพที่ 62)
2. กระสวยสำหรับใส่เส้นไหมพุ่ง (ดูภาพที่ 63)
3. ไม้หลามมีไว้เพื่อเอาไว้สอด ยก เส้นไหมให้กว้างขึ้น (ดูภาพที่ 64)
4. ไม้คิ้วใหญ่เอาไว้สับไขว้
5. ฟันหวีสเตนเลส (ดูภาพที่ 65)
6. หัวม้วน

7. เขาย่า จำนวน 4 ดับ ข้างบน 2 ข้างล่าง 2
8. ไม้ม้า (ไม้ย่า) ซึ่งเป็นไม้ขวางจำนวน 2 อัน
9. ม้าไม้ สำหรับเวลาถอดไม้หลาออก
10. บันไดไม้ ใช้เวลา ค้ำหัวม้วน
11. จะขัด เอาไว้ใส่ฟันหวี และเอาไว้กระทบผ้าให้แน่น
12. สะป้าน ใช้หมุนเก็บผ้าที่ทอได้ข้างในมีกระดาดทรายอย่างหยาบ เอาไว้

เพื่อให้ผ้าที่ทอเสร็จติดแนบ

13. เหล็กมัดสะป้าน ไว้ใช้เวลาทอผ้าตึง ไว้กลายให้ผ้ายานเพื่อที่จะได้ทอ

สะดวก

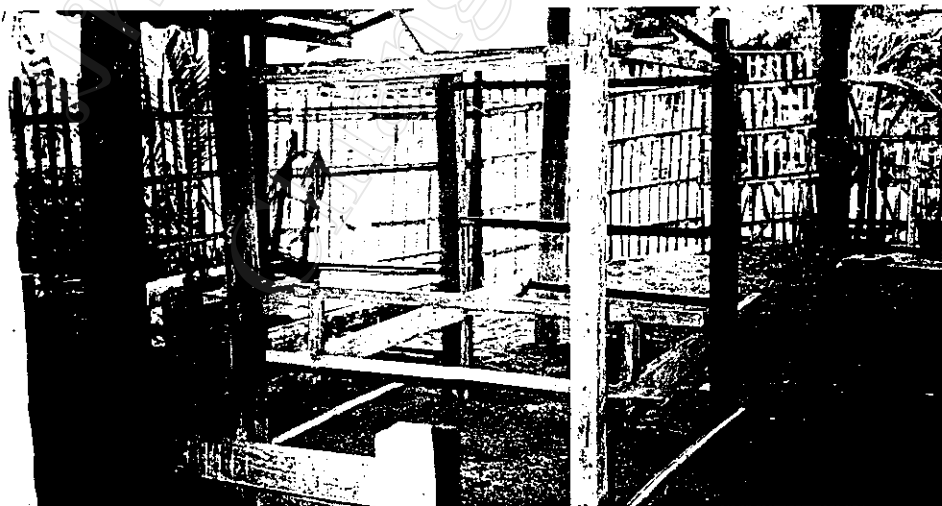
14. ที่นั่งทอ
15. ตะกร้าใส่หลอดด้ายพุ่งอันเล็ก และอุปกรณ์ต่างๆ
16. กรรไกร มีไว้เพื่อตัดเส้นด้ายเวลาทอไม่เท่ากัน
17. สายวัด มีไว้เพื่อใช้วัดผ้า เวลาทอต้องว่าทอได้จำนวน กี่เมตร
18. เข็มหมุด ไว้ติดเวลาทราบว่าขนาดได้กี่เมตร และเอาไว้ติดตรงที่ตำแหน่งเส้น

ไหมขาด

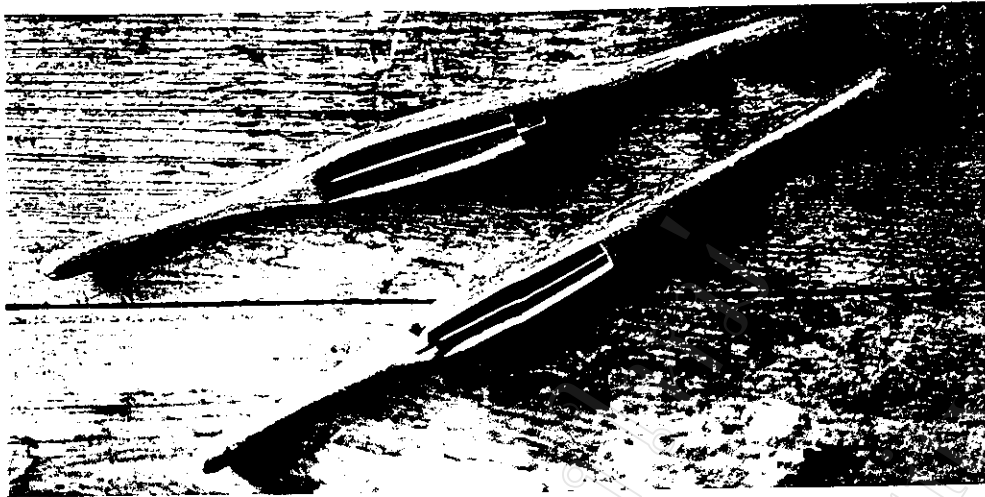
19. ลูกรอกเหล็ก 2 ลูก ใช้สำหรับ โยงตะกอละเอียดให้แยกออกจากกัน

(ดูภาพที่ 66)

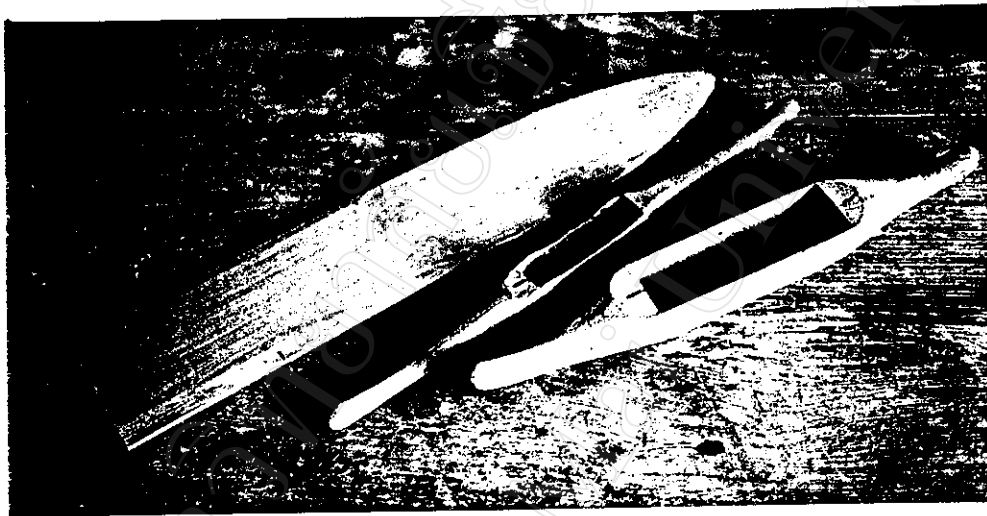
20. เชือก จำนวน 2 เส้น
21. ไม้โยงตะกอล จำนวน 4 ไม้

ภาพที่ 62 กี่ทอผ้าแบบพื้นเมือง

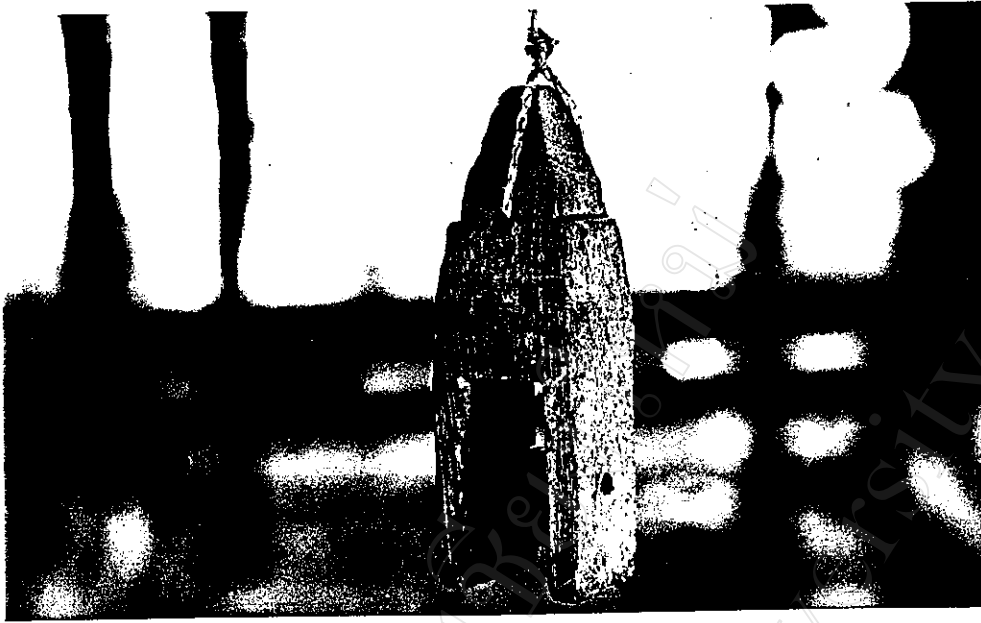
ภาพที่ 63 กระสวยใส่เส้นไหมพุ่ง

ภาพที่ 64 ไม้หลาบ และกระสวยใส่ด้ายพุ่งแบบดั้งเดิม

ภาพที่ 65 ฟันหวีแบบดั้งเดิม

ภาพที่ 66 ลูกเรือที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน

การทอยกดอก มีขั้นตอนดังนี้

1. ยกไม้ดัดขึ้นเส้นไหมจะยกตัวขึ้น
2. เอาไม้หลาบสอดเข้าไป จากด้านขวาไปจนถึงด้านซ้าย
3. ยกไม้หลาบขึ้นทิ้งไว้ เพื่อช่วยให้เขาคอกให้โล่งๆ ไม่ให้เส้นไหมติดพันกัน
4. ลากไม้หลาบให้ตั้งฉากขึ้นให้อยู่หน้าเขาย่ำ
5. เอาดินพุง เข้าไปก่อน
6. นำเอาไม้หลาบลง
7. ลากเอาเขาคอกกับไม้หลาบให้ออกห่างๆ กันกับเขาย่ำพอประมาณ
8. เขี่ยบไม้มาข้างล่างลง
9. พุงไหมดำแล้วปล่อยเท้าจากที่เขี่ยบไม้มา
10. กระทบ 3 ครั้ง จากนั้นเก็บขึ้นทีละไม้ จนครบขึ้นเสร็จก็เก็บลง ทำการเก็บ

ขึ้น ลง จนครบจำนวนผ้า 180 เซนติเมตร เสร็จแล้วก็ใส่หน้านาง หลังจากทอหน้านางเสร็จแล้ว ทำการทอผ้าพื้น อีก 220 เซนติเมตร แล้วทอธรรมดาอีก 1 นิ้ว รอ เพื่อที่จะทอผ้าชุดใหม่ต่อไป

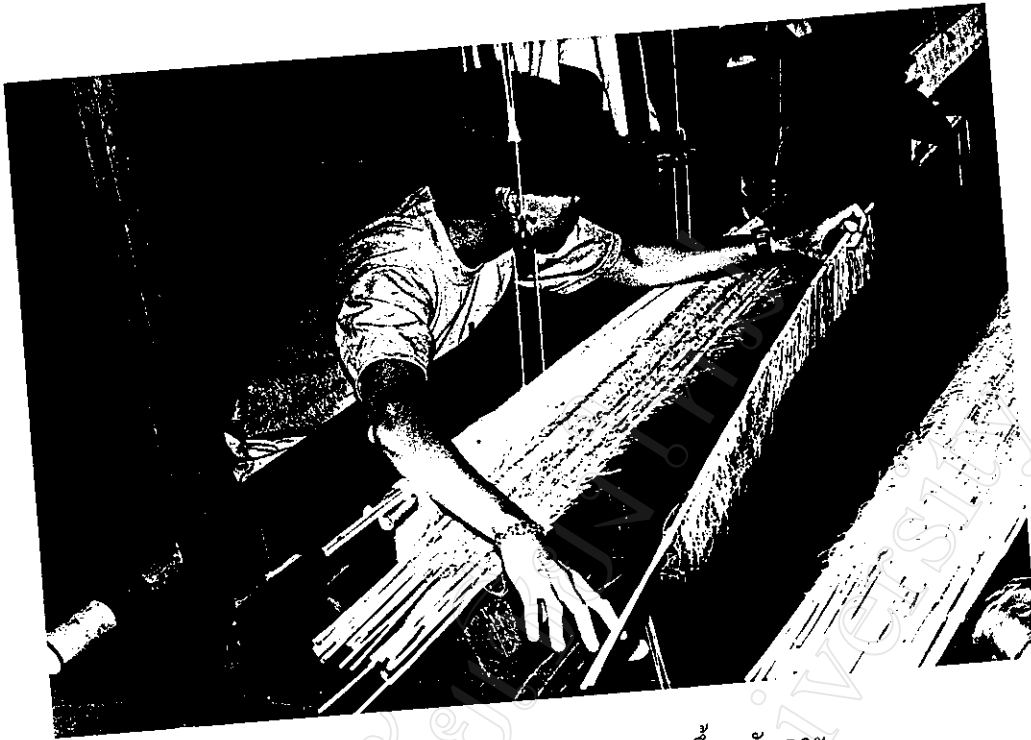
(ดูภาพที่ 67-80)

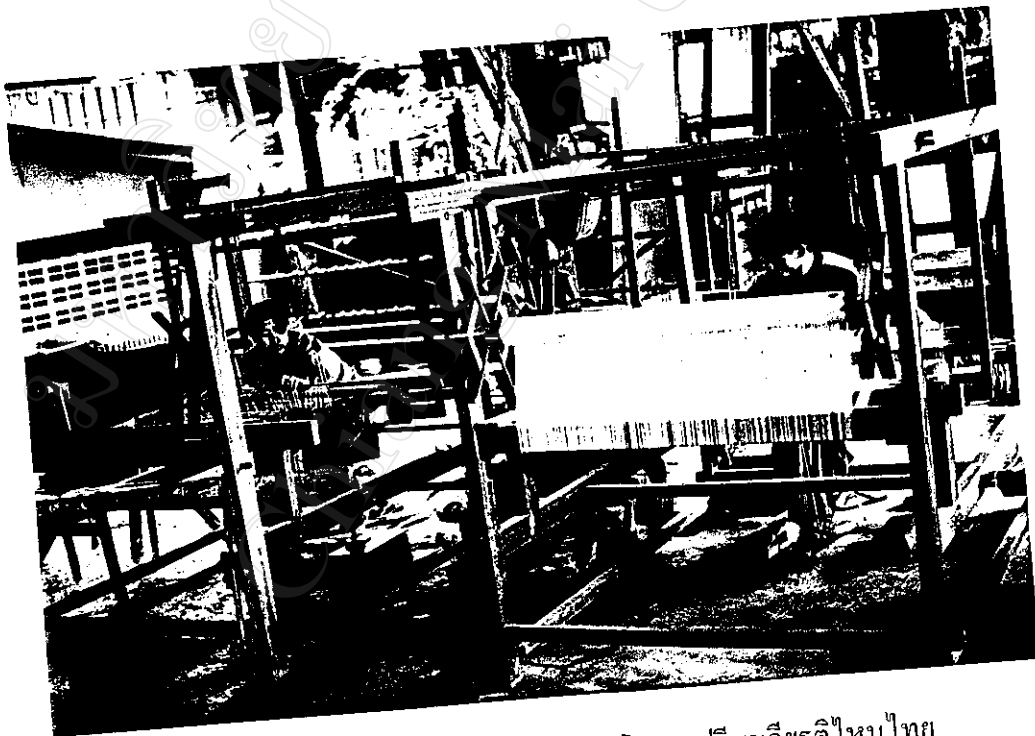
ภาพที่ 67 การทอยกดอก สอดเส้นไหมพุ่ง

ภาพที่ 68 การทอยกดอกกระทบเส้นไหมพุ่งให้แน่น : การกระทบเส้นไหมพุ่งให้แน่น

ภาพที่ 69 การทอขกดอก ขกเขาดอกขึ้นสลับลาย

ภาพที่ 70 การทอผ้าไหมขกดอกภายในโรงทอปริชาเกียรติไไหมไทย

หมายเหตุ ถ้าทำการทอผ้าได้ 10 เซนติเมตร ต้องทำการหมุนเก็บไม้สะพาน จนครบ 1.80 เมตรจึงจะ ต้องทอใสน้ำนาง ซึ่งมีความกว้าง 10 เซนติเมตร

ปัญหาของการทยอยคัดออกมีดังนี้

1. ค่ายขาด ซึ่งมีวิธีการการแก้ดังนี้คือดึงเส้นที่ขาดลากมาตามคู่ แล้วมัดต่อเข้าที่เดิม ใช้เข็มหมุด ดัดไว้ เพื่อไม่ให้หลุดอีก แล้วทอทับ ค่ายก็จะไม่หลุด ทอไปประมาณ 2

เซนติเมตร จึงดึงเข็มหมุดออก

2. เส้นไหมเป็นเม็ด (ไหมปึก) ทำให้เส้นไหมขาด

3. เขาตอก มีมากเกินไปทำให้เส้นไหมขาด

4. ด้านริมขอบผ้า ซ้าย ขวา หย่อน (ยาน) เนื่องมาจากการเข้าหัวม้วนไม่ตึง ซึ่งมีวิธีการแก้ไขคือหากระดากเข้ามาพับสอดไว้ได้สะป้านแล้วพันผ้าเข้ามา

5. ไม้ไขว้หลุด ต้องย้ำไขว้ไหมสาเหตุเกิดจากไม้มัดไม้2อันติดกัน

6. กระสวยเกี่ยวเส้นไหมขาด

7. กรอเส้นไหมเข้าหลอดค่ายพุ่งใหญ่เกินไป ทำให้เวลาพุ่งกระสวยหลุด ค่ายพุ่งเข้าไปทอเส้นไหมพันกัน

10. การทอหน้านาง คือการทอส่วนหน้าของผ้าชิ้น ซึ่งเป็นขั้นตอนการทอครั้งสุดท้ายของการทอผ้าไหมยกดอกลำพูน

ขั้นตอนการทอหน้านางมีดังนี้

1. ทอคาดไว้ 2 เซนติเมตร

2. ทอพะวัน 1 นิ้ว

3. ทอดอก ครึ่งดอก

4. ใส่ไหมต่ำ 3 ครั้ง

5. ดิ้นพุ่งรวด 2 ครั้ง

6. ไหมต่ำ 2 ครั้ง

7. ทอพะวัน 3 ครั้ง

8. ไหมต่ำ 2 ครั้ง

9. ดิ้น 2 ครั้ง

10. ใส่ไหมต่ำ 3 ครั้ง

11. ทอดอกเต็มดอก 1 ดอก

12. ไหมต่ำ 3 ครั้ง

13. ดิ้น 2 ครั้ง

14. ไหมต่ำ 2 ครั้ง

15. ทอพะวัน 3 ครั้ง
16. ไหมดำ 2 ครั้ง
17. คั้นฟุ้งรวด 2 ครั้ง
18. ใส่ไหมดำ 3 ครั้ง
19. ทอดอกครึ่งดอก
20. ทอพะวัน 1 นิ้ว
21. ทอคาด 2 เซนติเมตร

ปัญหาของการทอหน้านาง ทอครึ่งดอกบน กับครึ่งดอกล่าง ต้องประกบกันให้ได้ เต็มดอก
ถ้าไม่เต็มดอก ดอกที่ทอออกมาจะไม่สวย

จะเห็นได้ว่ากรรมวิธีการผลิตผ้าไหมยกดอกถ้าพูนมีกระบวนการและขั้นตอนมาก ในแต่ละ
กระบวนการ ยังมีเทคนิควิธีที่ยาก ซับซ้อน

2. รูปแบบ ลักษณะลวดลายดั้งเดิมและวิวัฒนาการของลวดลายผ้าไหมยกดอก ลำพูน

2.1 รูปแบบและลักษณะลวดลายแบบดั้งเดิม

จากการศึกษาพบว่ารูปแบบของผ้าไหมยกดอกลำพูนรูปแบบดั้งเดิมนั้นได้นำมาใช้ทำประโยชน์สำหรับ เป็นผ้าซิ่น ผ้าโจง (ผ้าโจงกระเบน) ผ้าสไบ ผ้าเช็ดปาก และผ้าปูนั่ง ซึ่งรูปแบบแต่ละรูปแบบนั้นมีขนาดและประโยชน์ใช้สอยดังนี้

1. ผ้าซิ่น มีขนาดความกว้าง 1 เมตร ความยาว 1.80 เมตร ใช้สำหรับนุ่งอยู่กับบ้านและในงานพิธีต่างๆ (ดูภาพที่ 71)

ภาพที่ 71 การแต่งกายโดยใช้ผ้าซิ่น สำหรับงานพิธี

2. ผ้าโจง หรือผ้าโจงกระเบน มีขนาดความกว้าง 1 เมตร ความยาว 3.6 เมตรใช้สำหรับในงานราชพิธีต่างๆ (ดูภาพที่ 72-73)

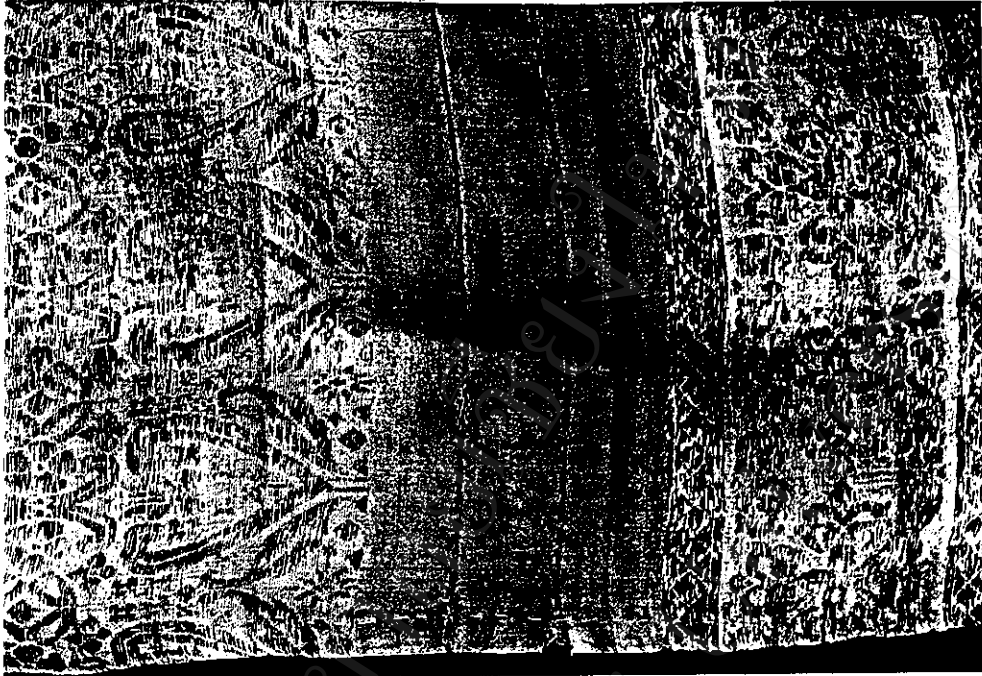

ภาพที่ 72 การแต่งกายด้วยผ้าโจง

ภาพที่ 73 รูปแบบการแต่งกายโดยใช้ผ้าโจงในสมัยดั้งเดิม

3. ผ้าสไบ มีขนาดความกว้าง .30 เมตร ความยาว 1.50 เมตร ใช้สำหรับพาดไหล่เพื่อเพิ่มความสวยงามในการแต่งกาย ปัจจุบันไม่นิยมทอแล้ว (ดูภาพที่ 74-75)

ภาพที่ 74 สไบแบบดั้งเดิมซึ่งมีลวดลายเป็นลวดลายของอินเดีย

ภาพที่ 75 ผ้าสไบแบบดั้งเดิม

4. ผ้าเช็ดปาก มีขนาดความ .30 เมตร ความยาว .30 เมตร ใช้สำหรับเช็ดปากหลังจากรับประทานอาหารเสร็จ

5. ผ้าปูนั่ง มีขนาดความกว้างประมาณ 2 ฟุต ความยาว 2 ฟุต ใช้สำหรับปูนั่งในบ้าน หรือเวลาไปทำบุญที่วัด

ในส่วนลักษณะลวดลายของผ้าไหมยกดอกลำพูนนั้น มีที่มาของลวดลายตั้งแต่สมัยพระราชชายา เจ้าดารารัศมี ได้นำการทอผ้าจากภาคกลางมาทอที่จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งลวดลายที่ใช้ทอนั้นจะได้รับอิทธิพลมาจากประเทศอินเดีย ต่อมาเจ้าหญิงส่วนบุญซึ่งเป็นธิดาของเจ้าจักรคำคณาทร ผู้ครองนครลำพูนในสมัยนั้น ได้มาฝึกหัดการทอผ้ายกดอกที่เชียงใหม่ โดยยังมีลวดลายเป็นของอินเดียอยู่ จากนั้นเจ้าหญิงส่วนบุญได้นำการทอผ้ายกดอกมาทำการทอในคุ้มที่จังหวัดลำพูนและได้เริ่มฝึกทอเป็นลวดลายของดอกพิกุล หรือดอกแก้วเป็นครั้งแรกและก็ได้สืบทอดการทอผ้ายกดอกนี้แก่พระธิดาคือเจ้าหญิงลำเจียก ซึ่งได้มีการทอผ้ายกดอกสืบทอดกันมา ลวดลายของผ้าไหมยกดอกลำพูนนั้น นอกจากลวดลายจากอินเดียแล้ว ก็มีเพียงลวดลายเดียวเท่านั้น คือลายดอกพิกุล ซึ่งได้รับแรงบันดาลใจและอิทธิพลมาจากดอกไม้ จะแตกต่างกันตรงที่มีขนาดของดอกพิกุล ใหญ่บ้าง เล็กบ้าง ตามความต้องการของผู้ทอหรือผู้ว่าจ้างส่วนสีของผ้าก็มักจะเป็นสีที่ไม่ฉูดฉาด เป็นสีธรรมชาติ เป็นสีเหลือง สีทอง สีนํ้าตาล ระยะเวลาในการทอผ้าชิ้นและผ้าโจงใช้เวลาประมาณ 15 วัน ผ้าสไบและผ้าปูนั่งใช้เวลาประมาณ 4-5 วันและผ้าเช็ดปากเป็นผ้าผืนเล็กใช้เวลาในการทอไม่ถึงวัน การออกแบบลวดลายทอแบบดั้งเดิมอาศัยการจดจำไว้ของแต่ละบุคคล ไม่มีการจดบันทึกไว้เป็นหลักฐานคงเหลือไว้แต่ผ้าทอที่ยังคงหลงเหลืออยู่ (ภาพที่ 76)

ภาพที่ 76 ผ้ายกทอ ลวดลายดอกพิกุลซึ่งเป็นลวดลายดั้งเดิม (ผู้ศึกษาไม่สามารถที่จะค้นคว้า ลายดอกพิกุลดั้งเดิมจริงๆ ที่เป็นผ้าไหมมาให้ดูได้ แต่ได้ลายดอกพิกุลดั้งเดิม ที่เป็นผ้าฝ้าย ซึ่งในสมัยดั้งเดิมลำพูนจะมีการทอผ้าฝ้ายก่อนที่จะมาทอผ้าไหม และลวดลายที่ใช้ทอก็มีเพียงลวดลายเดียว)

2.2 วิวัฒนาการของลวดลายผ้าไหมยกดอกลำพูน

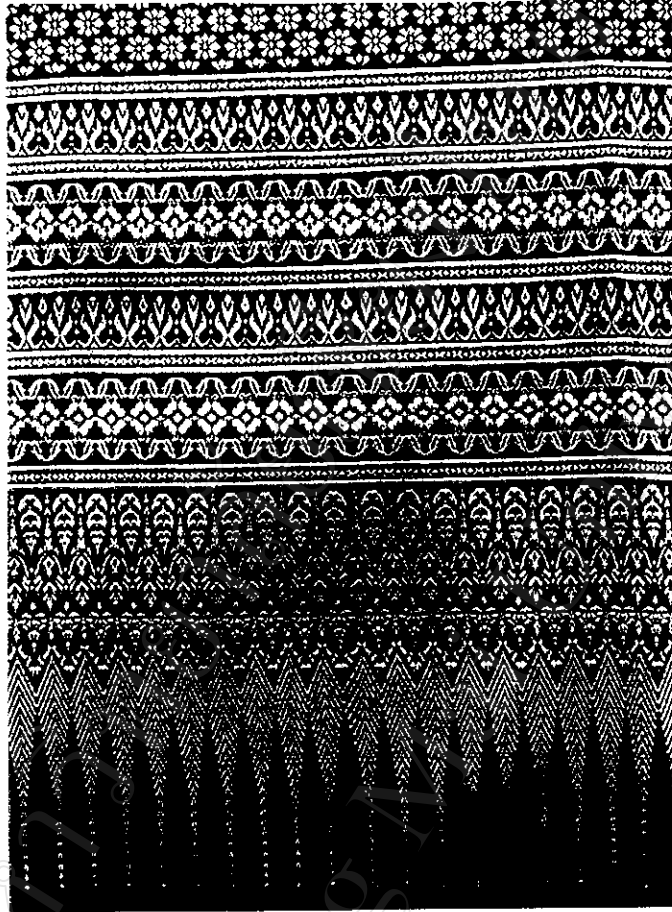
ในอดีตลวดลายของผ้าไหมยกดอกลำพูนในสมัยพระราชชายาเจ้าดารารัศมี ซึ่งเป็นผู้นำเอาลวดลายผ้าทอมาจากภาคกลาง ขึ้นมาทอที่เชียงใหม่และได้แพร่หลายมาสู่ลำพูนโดยเจ้าหญิงส่วนบุญได้รับการถ่ายทอดความรู้การทอผ้ายกดอกมาจากพระราชชายา โดยในสมัยนั้นได้นำเอาดอกพิกุลหรือดอกแก้วมาออกแบบเป็นลวดลายทอ ซึ่งจะมีเพียงลวดลายเดียวเท่านั้น สิ่งที่จะเป็นตัวกำหนดความแตกต่างของลวดลายในสมัยนั้นก็คือขนาดและสีสันทที่กำหนดลงบนผืนผ้าที่ช่างทอแต่

ละคนจะกำหนดลงไป จนถึงรุ่นคุณบุญศรี บุญเกียรติ (มารดาของคุณปรีชาเกียรติ บุญเกียรติ) ซึ่งเป็นผู้ที่มีผลงานดีเด่นด้านวัฒนธรรม สาขาศิลปะและการช่างฝีมือ ประจำปี 2534 ลวดลายที่ใช้ก็ยังคงเป็นดอกพิกุลอยู่ จากนั้นมาถึงรุ่นคุณปรีชาเกียรติ บุญเกียรติ ซึ่งถือว่าเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญและมีชื่อเสียงด้านผ้าไหมยกดอกลำพูน

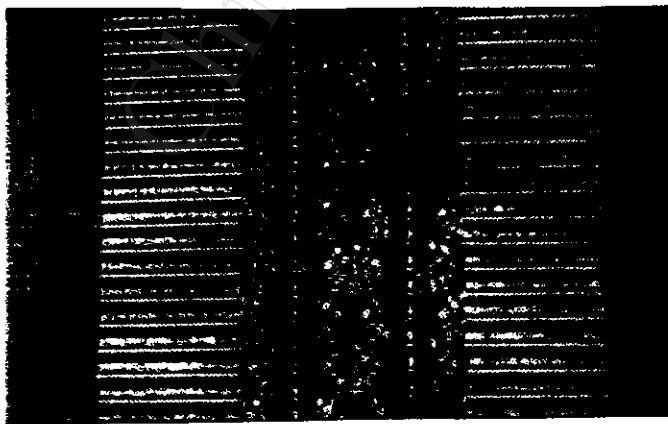
วิวัฒนาการของลวดลายผ้าไหมยกดอกลำพูนก็ได้ปรับเปลี่ยนเป็นลวดลายอีกหลายรูปแบบ โดยมีพื้นฐานของลวดลายมาจากลวดลายไทยเช่นลายกลีบคำควน ลายใบเทศ ลายเม็ดมะยม ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ลายข้าวหลามตัด และลวดลายต่างๆอีกมากมายที่ได้พัฒนาและประยุกต์มาจากลวดลายไทย จนบางครั้งต้องตั้งชื่อลวดลายตามที่ได้ประยุกต์ไว้เอง ในส่วนของสีผ้าและลวดลายโดยมากจะเป็นสีธรรมชาติซึ่งสีจะไม่ฉูดฉาด โดยมากจะออกโทนสีเหลือง สีทอง สีเขียวและสีน้ำตาล และได้พัฒนาด้านสีสันทันใหม่ที่ปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัยและกาลเวลาที่เปลี่ยนไป โดยมากจะออกในโทนสีที่ฉูดฉาด ซึ่งการให้สีของผ้าจะขึ้นอยู่กับช่างทอเป็นหลัก อีกส่วนก็จะเป็นความต้องการของผู้ว่าจ้างที่จะกำหนดสีสันทันของผ้า

ในส่วนของการออกแบบลวดลายนั้นในอดีตอาศัยการจดจำลวดลาย ไม่มีการบันทึกไว้ ทำให้ลวดลายบางลายที่เคยมีในอดีตสูญหายไปแต่ปัจจุบันการออกแบบลวดลายจะเป็นการออกแบบลงบนกระดาษกราฟและพัฒนาต่อเนื่องมาใช้คอมพิวเตอร์ในการออกแบบทำให้ง่ายต่อการออกแบบและได้ลวดลายที่แปลกใหม่มากมาย ในขณะเดียวกันกรรมวิธีและขั้นตอนการทอลวดลายใหม่ก็จะใช้เวลาที่นานกว่าแบบดั้งเดิมเพราะว่าลวดลายที่ออกแบบใหม่จะมีลวดลายที่สลับซับซ้อนและมีความละเอียดกว่า สำหรับระยะเวลาของการทอนั้นถ้าเป็นลวดลายที่ง่ายไม่ซับซ้อนเช่นลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ลายประจำยาม จะใช้เวลาในการทอประมาณ 15 วัน และบางลวดลายที่ยากจะใช้เวลาถึง 3 เดือนเช่นลวดลายที่มีจำนวนตะกอก 100 ตะกอกขึ้นไป ถ้าตะกอกยิ่งมาก ก็จะทอได้ช้า บางครั้งผ้าเพียงผืนเดียวใช้เวลาทอนาน ถึง 6 เดือน เพราะมีจำนวนตะกอกเป็น 1,000 ตะกอก ซึ่งจะเห็นได้ว่าการทอผ้าแต่ละผืนต้องใช้เวลาานาน ดังภาพตัวอย่าง ผ้าไหมยกดอกลำพูนที่ทอเสร็จเรียบร้อยและภาพลวดลายปัจจุบันที่ใช้คอมพิวเตอร์ช่วยในการออกแบบ

ภาพตัวอย่างลวดลายผ้าที่ทอเสร็จเรียบร้อยแล้วมีดังนี้

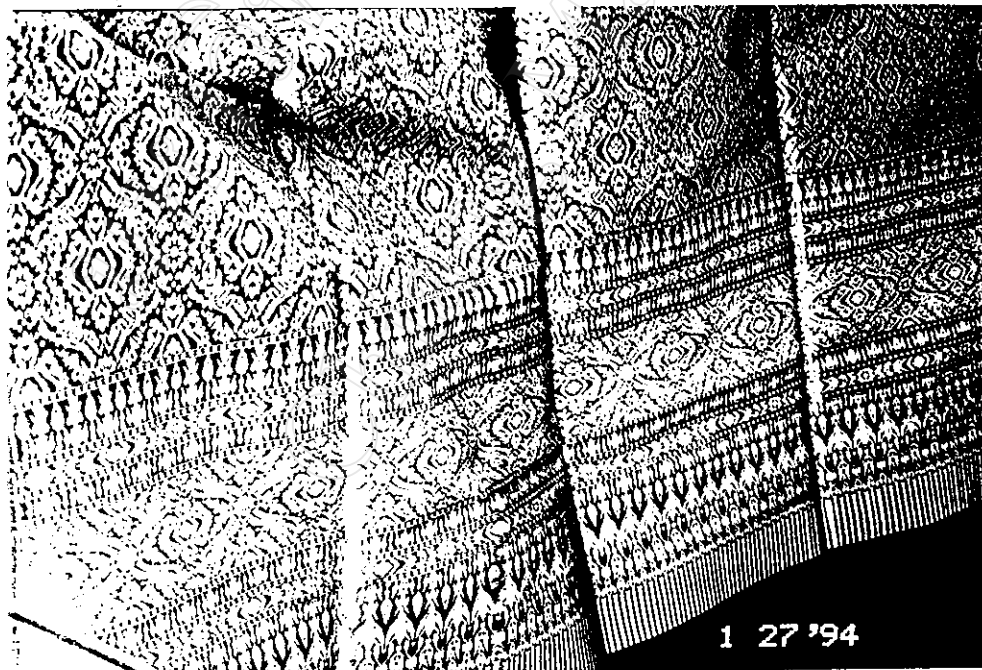
ภาพที่ 77 ผ้ายกทอ ลายแก้วชิงดวง

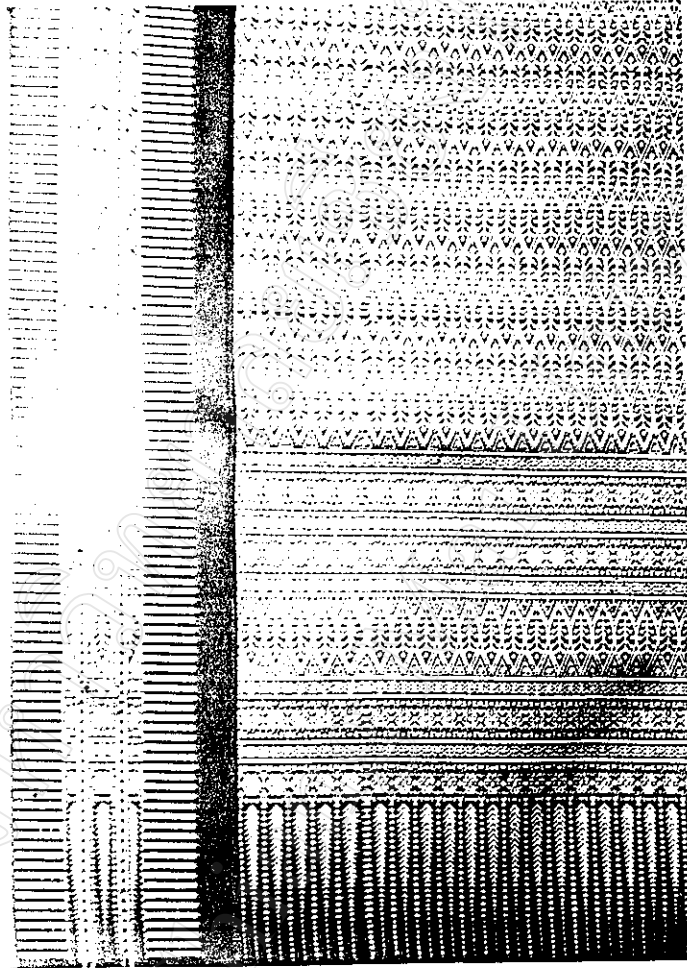
ภาพที่ 78 ผ้ายกทอเฉพาะส่วนหน้านาง ลายแก้วชิงดวง

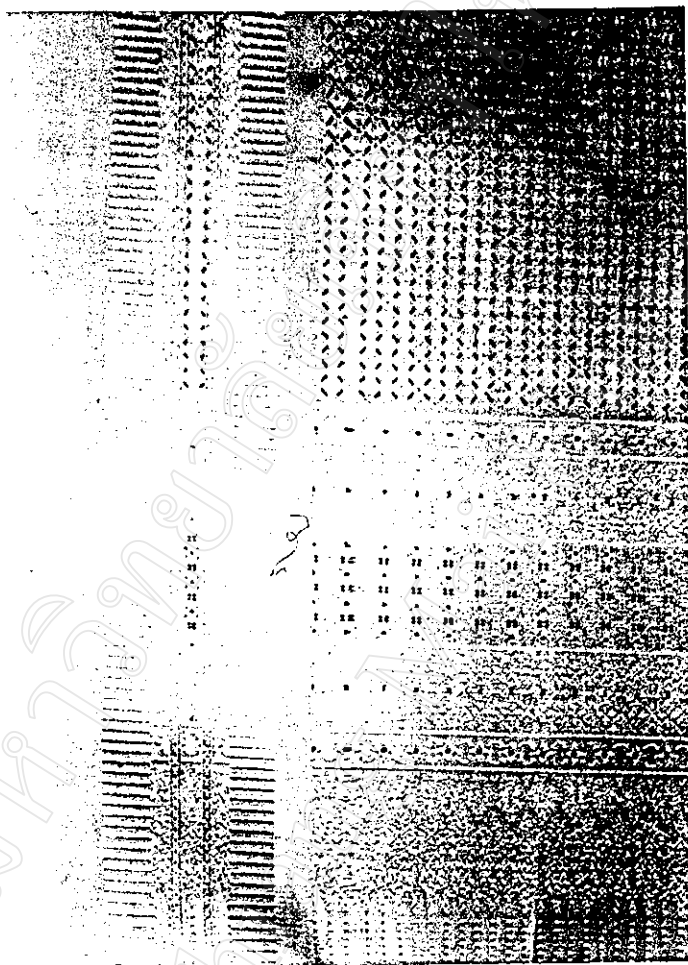
ภาพที่ 79 ผ้ายกทอ ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ก้านแย่ง

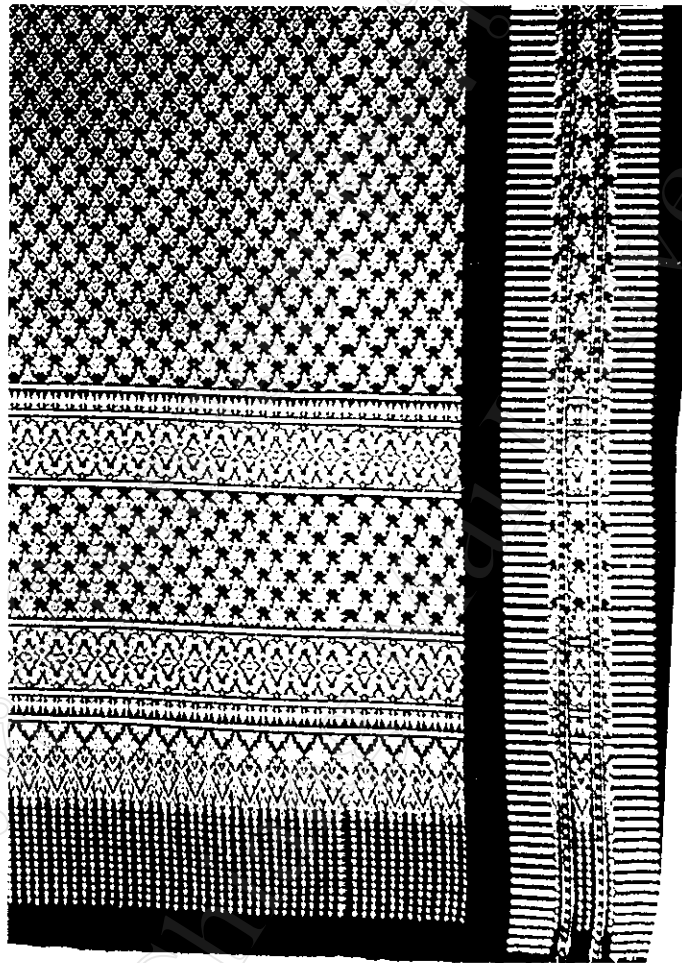
ภาพที่ 80 ผ้ายกทอ ลายอินเดีย

ภาพที่ 81 ผ้ายกทอ ลายผักตบชวา

ภาพที่ 82 ผ้ายกทอ ลายพิกุลก้านแย่ง

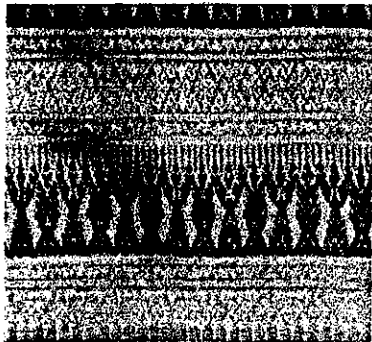

ภาพที่ 83 ผ้าขิดทอ ลายต่างหู

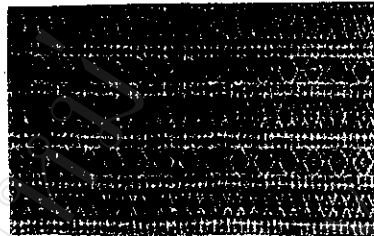

ภาพที่ 84 ผ้ายกทอ ลายใบเทศ

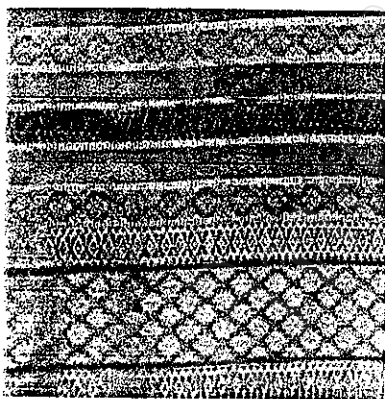
ภาพตัวอย่างลวดลายผ้าที่ใช้คอมพิวเตอร์ช่วยในการออกแบบลวดลายและการให้สี

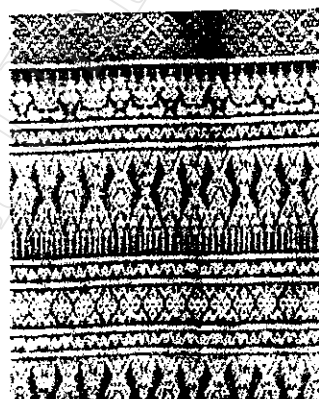
ภาพที่ 85 ผ้ายกทอ ลายดอกพิกุล

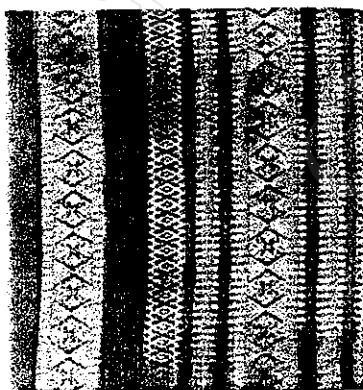
ภาพที่ 86 ผ้ายกทอ ลายดอกขำมะนา

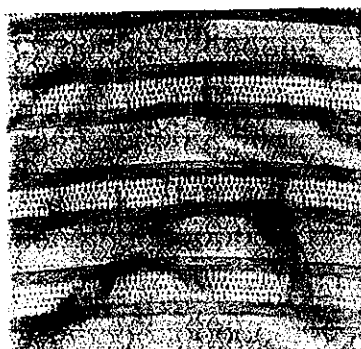
ภาพที่ 87 ผ้ายกทอ ลายขวางสลับลายเรขาคณิต

ภาพที่ 88 ผ้ายกทอ ลายดอกพุทธรักษา

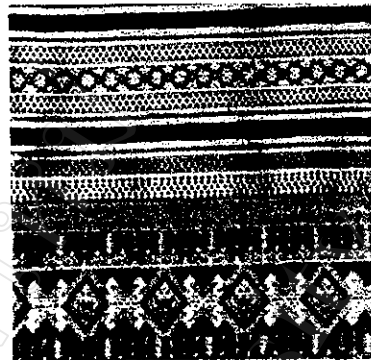
ภาพที่ 89 ผ้ายกทอ ลายขวางแบบโบราณ

ภาพที่ 90 ผ้ายกทอ ลายขวางแบบโบราณ

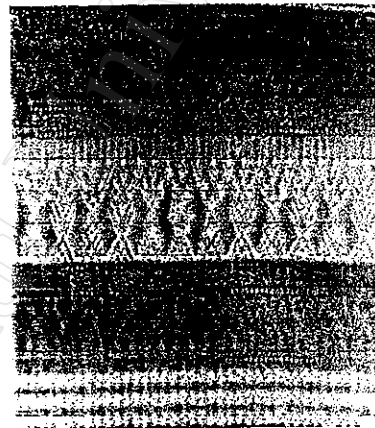
ภาพที่ 91 ผ้ายกทอ ลายดอกพิกุลเชิงใหญ่

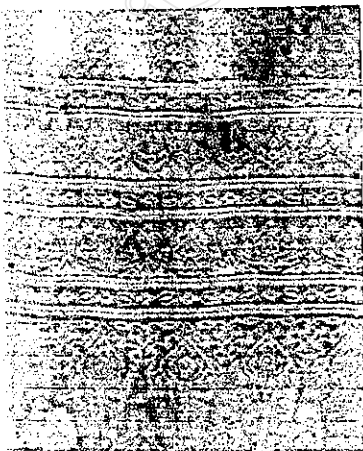
ภาพที่ 92 ผ้ายกทอ ลายดอกพุทธรักษา

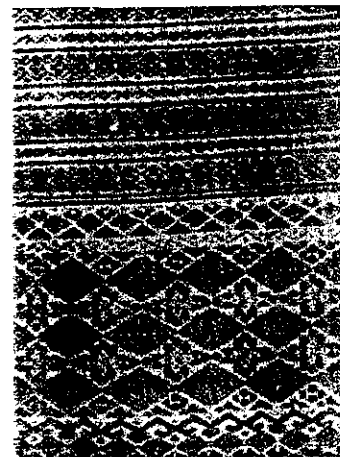
ภาพที่ 93 ผ้ายกทอ ลายขวางสลับกับริ้ว

ภาพที่ 94 ผ้ายกทอ ลายกำแพงโบสถ์

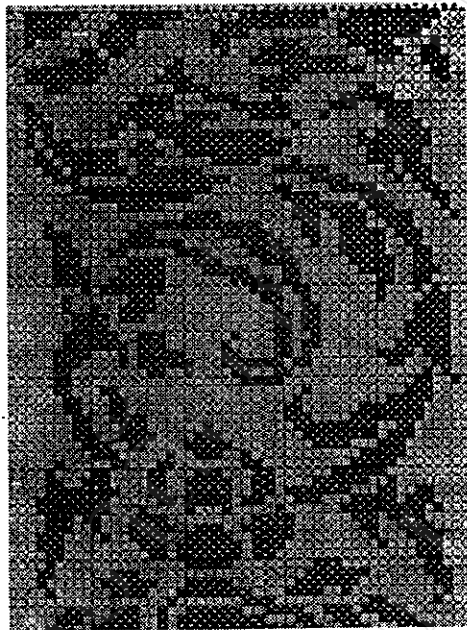

ภาพที่ 95 ผ้ายกทอ ลายนกเล็ก

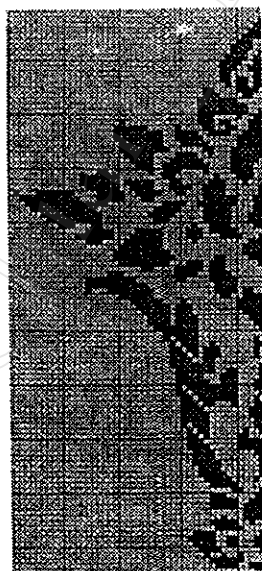

ภาพที่ 96 ผ้ายกทอ ลายทองขวาง

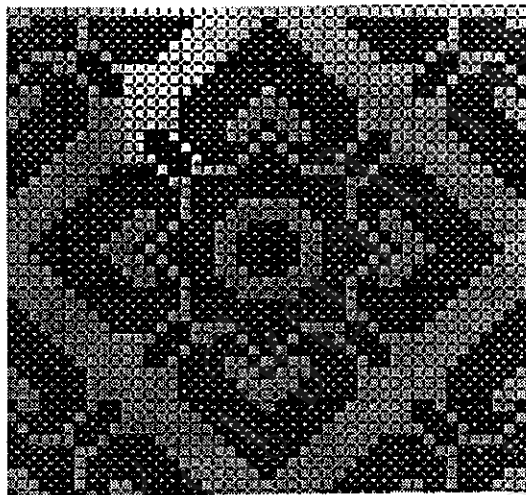
วิวัฒนาการลดลายผ้าไหมยกดอกปัจจุบันที่ใช้การออกแบบด้วยคอมพิวเตอร์

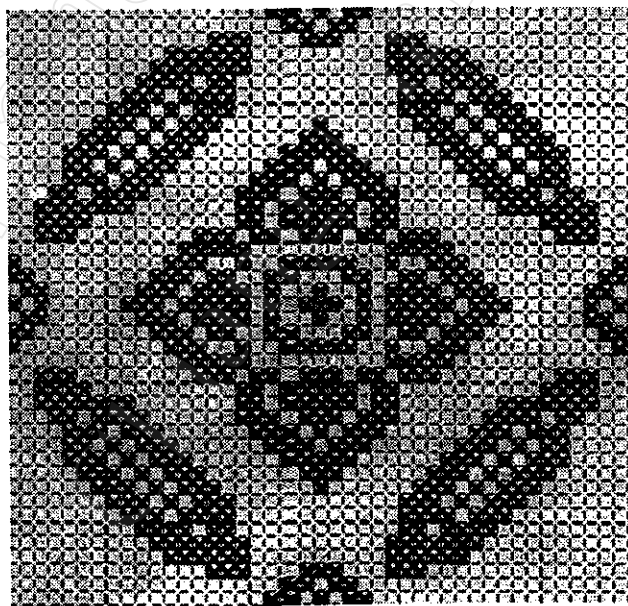
ภาพที่ 97 ลายประจำยาม

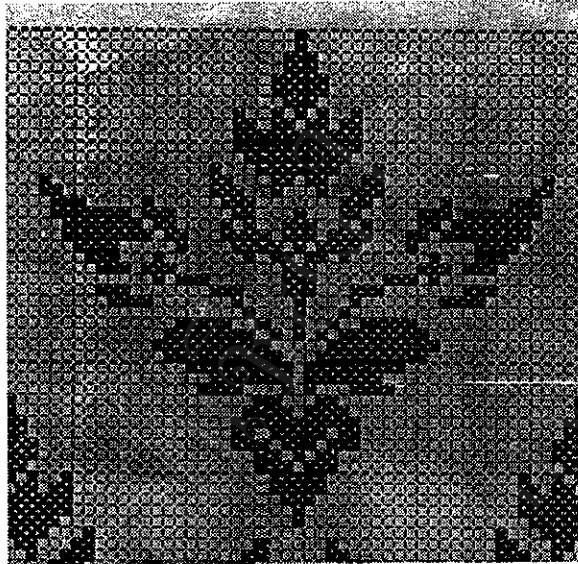
ภาพที่ 98 ลายเชิงช่อ

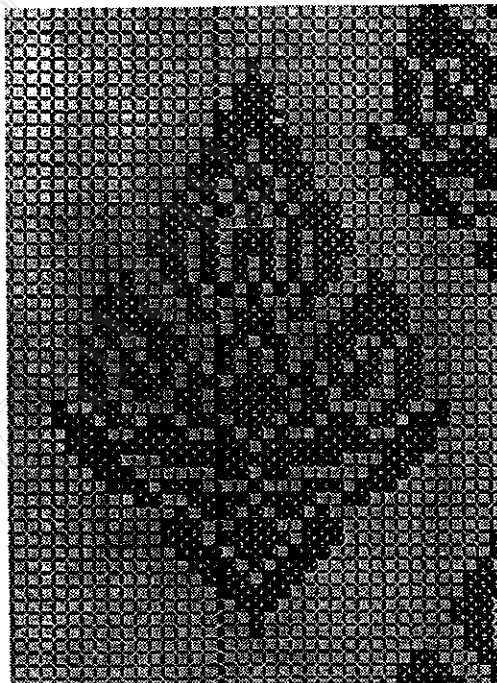
ภาพที่ 99 ลายใหม่ที่ได้พัฒนามาจากลายไทย

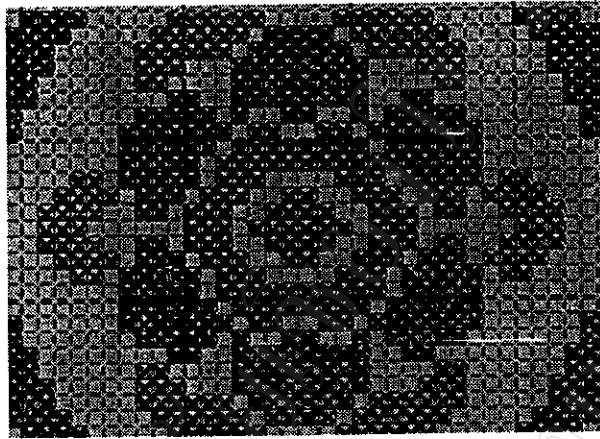
ภาพที่ 100 ลายแก้วชิงดวง

ภาพที่ 101 ลายเฟืองระย้า

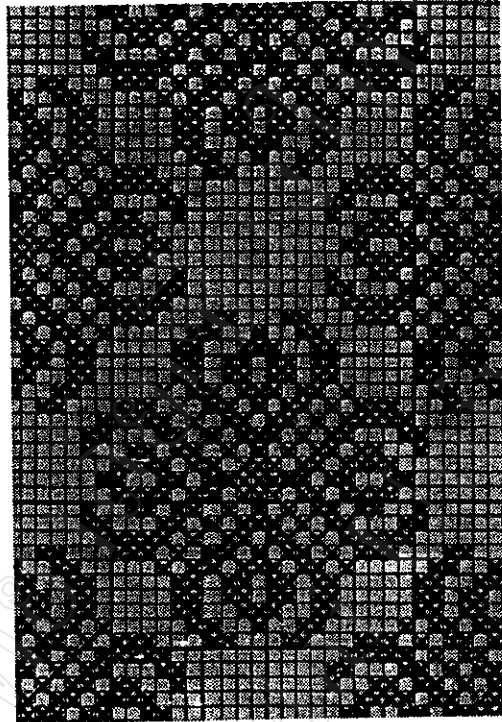
ภาพที่ 102 ลายหน้าสิงห์

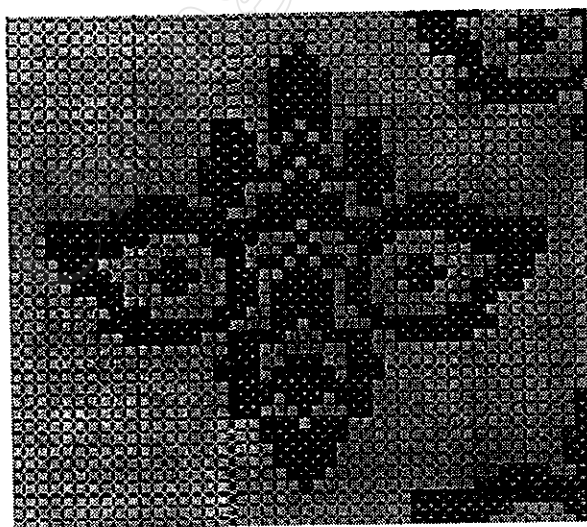
ภาพที่ 103 ลายเกลียว

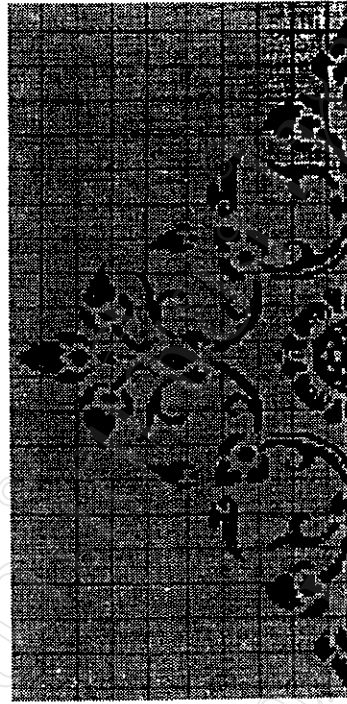
ภาพที่ 104 ลายไขว้ลาย

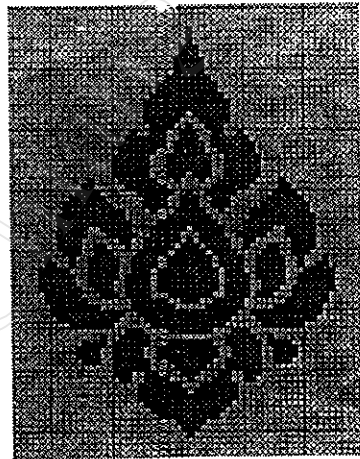
ภาพที่ 105 ลายสี่กลีบ

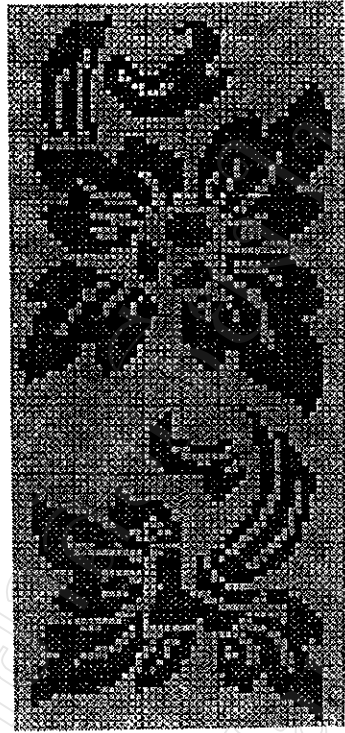
ภาพที่ 106 ลายใบเทศ

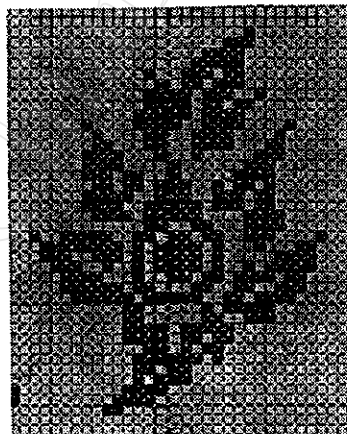
ภาพที่ 107 ลายประจำยาม

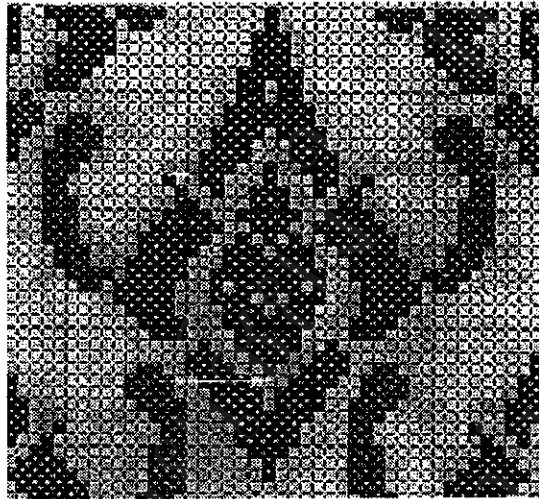
ภาพที่ 108 ลายพุ่มข้าวบิณฑ์

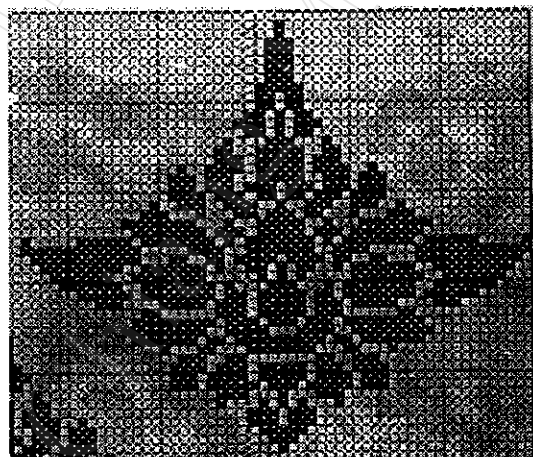
ภาพที่ 109 ลายใหม่ที่ได้พัฒนามาจากลายไทย

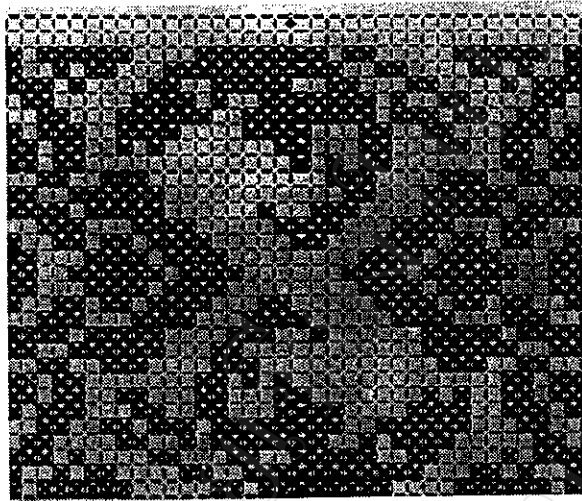
ภาพที่ 110 ภาพลายดอกไม้ร่วง

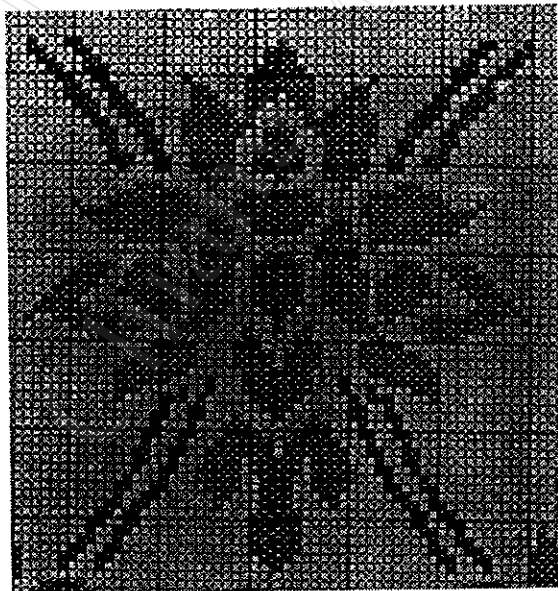
ภาพที่ 111 ลายต่างหู

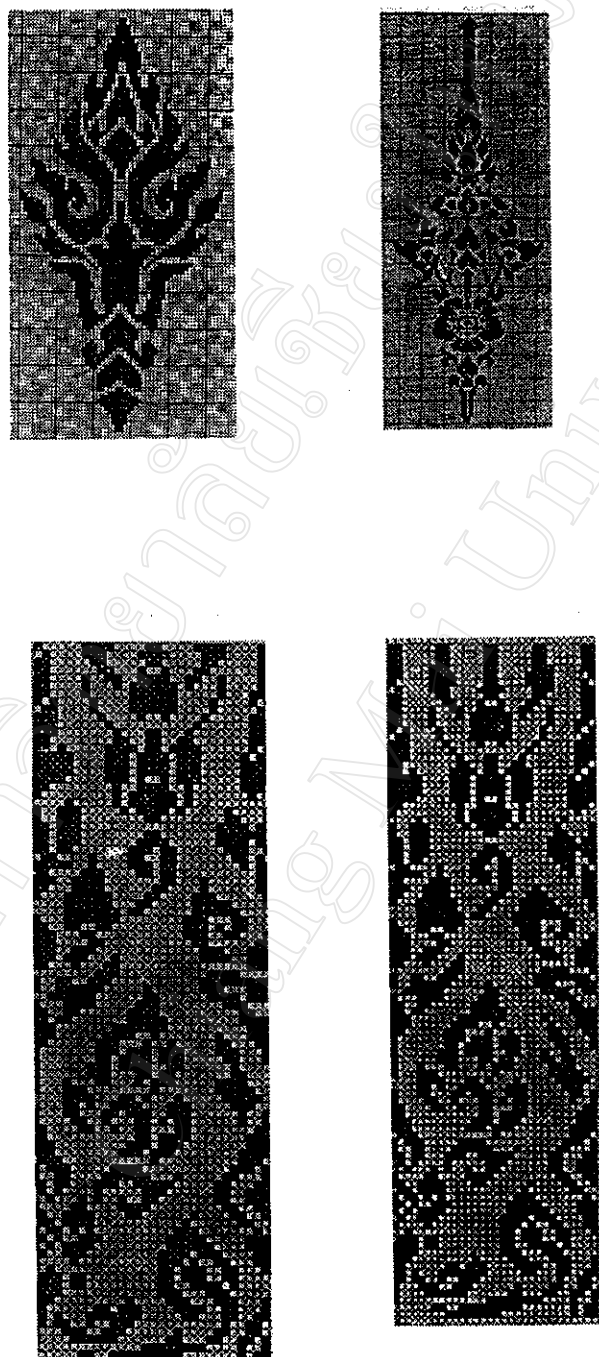
ภาพที่ 112 ลายทับทรวง

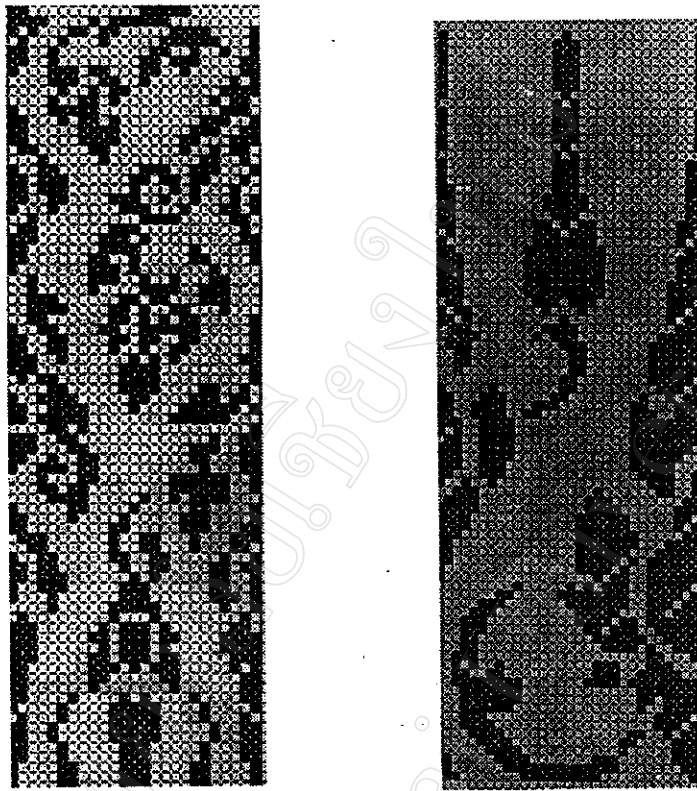
ภาพที่ 113 ลายหน้ากระดาน

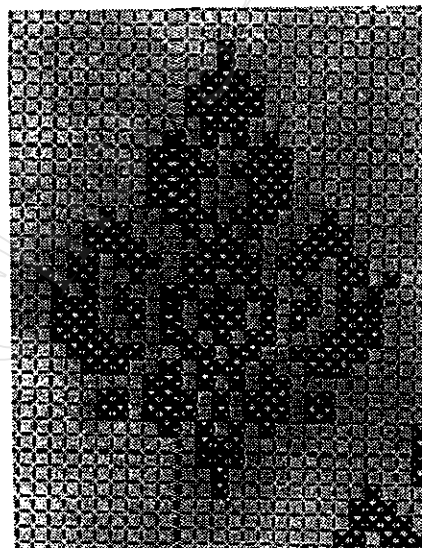
ภาพที่ 114 ลายดอกไม้ร่วง

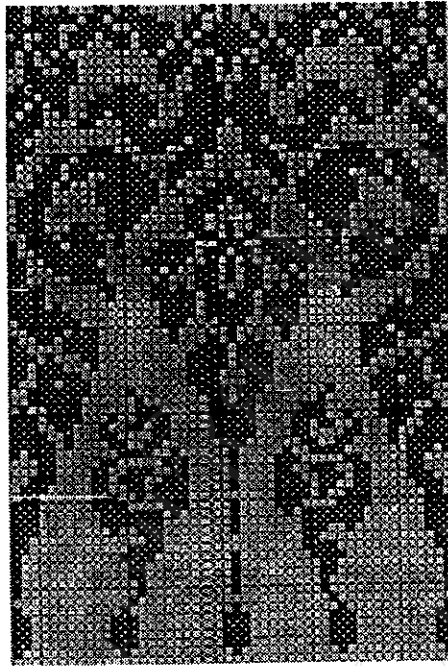
ภาพที่ 115 ลายไหมที่ได้พัฒนาจากลายไทย

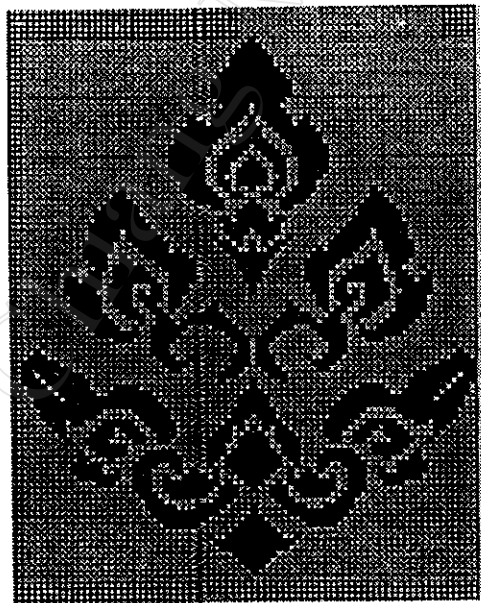
ภาพที่ 116 ลายเชิงช่อ

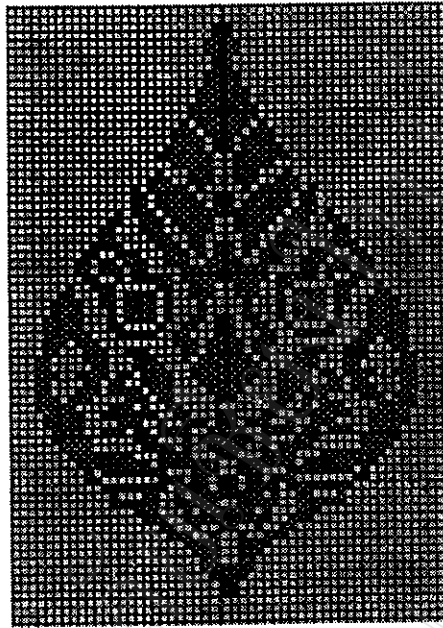
ภาพที่ 117 ลายใหม่ที่ได้พัฒนามาจากลายไทย

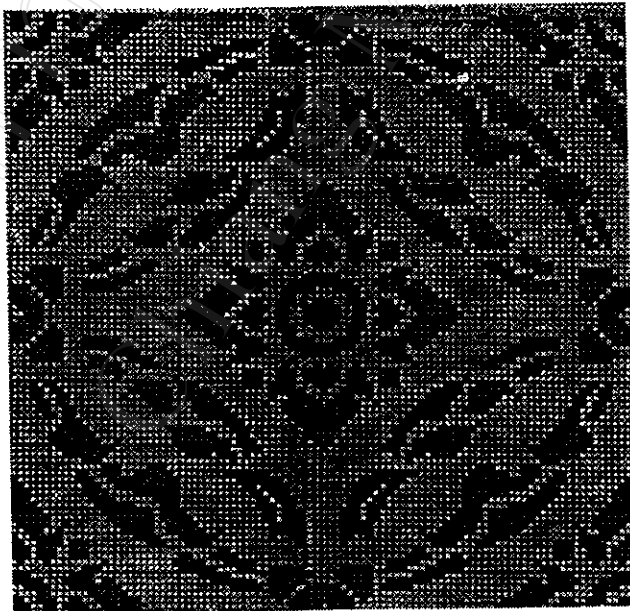
ภาพที่ 118 ลายเชิงช่อ

ภาพที่ 119 ภาพลายใหม่ที่ได้ถูกพัฒนามาจากลายไทย

ภาพที่ 120 ลายพุ่มข้าวบิณฑ์

ภาพที่ 121 ลายแก้วชิงดวง

3. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการทำให้ผ้าไหมยกดอกล้าพุนลดน้อยลง

3.1 ด้านวัสดุ

ในอดีตจะไม่มีปัญหาเกี่ยวกับวัสดุเส้นไหมที่นำมาใช้ เพราะว่าชาวบ้านทุกหลังคาเรือนที่ทอผ้าไหมยกดอกจะปลูกต้นหม่อนเลี้ยงไหมเองตามริมรั้วทุกบ้าน โดยที่ผู้ชายมีหน้าที่ขุดเตรียมดิน ปลูกต้นหม่อนให้ ส่วนคนที่นำมาใช้ผู้ชายก็จะเป็นผู้ตัดเงินดินทอง สีที่ใช้ในการย้อมเส้นไหมก็ใช้สีธรรมชาติที่ได้จากต้นไม้และสมุนไพรต่างๆซึ่งจะได้ผ้าไหมที่มีสีประสานกลมกลืน กันจากวัสดุที่หาได้ตามหมู่บ้านต่างๆวิธีการย้อมก็ใช้การย้อมแบบโบราณจึงทำให้ไม่มีปัญหาเรื่องวัสดุที่นำมาใช้ ปัจจุบันวัสดุต่างๆที่นำมาใช้ ต้องสั่งซื้อจากจังหวัดเพชรบูรณ์ หรือจังหวัดอื่น สาเหตุที่ชาวบ้านต้องสั่งซื้อวัสดุจากที่อื่นนั้นมีสาเหตุมาจากการปลูกต้นหม่อนเลี้ยงไหมมีขั้นตอนที่ยุ่งยากและใช้เวลานาน อีกทั้งต้องคอยดูแลอย่างใกล้ชิด จึงหยุดการเลี้ยงไหมเอง แล้ว สั่งซื้อเส้นไหมจากแหล่งอื่น มาใช้จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผ้าไหมยกดอกมีราคาสูงตามไปด้วย ทำให้ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพทอผ้าไหมยกดอกประสบปัญหาในการลงทุนจัดซื้อวัสดุที่ใช้ในการทอ เนื่องจากว่าสถานะภาพทางการเงินของชาวบ้านโดยมากค่อนข้างจะยากจนหรือพอมีพอใช้เท่านั้น ไม่มีเงินทุนสำรองในการจัดซื้อวัสดุเพื่อการผลิตที่ใช้ในการทอจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ผ้าไหมยกดอกล้าพุนลดน้อยลงไป

3.2 ด้านรูปแบบ

ในอดีตผ้าไหมยกดอกล้าพุนจะทอขึ้นแต่ในคุ้มเจ้าเท่านั้น รูปแบบของผ้าก็จะนำมาทำเป็นของใช้ อาทิ ผ้าซิ่น ผ้าโจง (ผ้าโจงกระเบน) ผ้าสไบ ผ้าเช็ดปาก และผ้าปูนั้ง จะเห็นได้ว่ายังมีรูปแบบของการนำผ้ายกไปใช้ได้อย่างหลากหลาย จนมาถึงปัจจุบันรูปแบบของผ้าไหมยกดอก จะถูกลดลงไปจนเหลือแต่เพียงผ้าซิ่น หรือผ้าถุงเท่านั้น สำหรับรูปแบบของผ้าซิ่นนั้นก็ได้มีการพัฒนาขึ้น แทนที่จะทอเป็นเพียงแค่ผ้าซิ่นอย่างเดียวก็จะทอเพิ่มขึ้นเพื่อให้ สามารถนำมาตัดเป็นชุดหรือตัดเสื้อได้อีก 1 ตัว นอกเหนือจากตัดเป็นผ้าซิ่น ซึ่งแต่เดิมถ้าทอเป็นเพียงผ้าซิ่นเพียงอย่างเดียวจะมีขนาดความกว้าง 1.00 เมตร ความยาว 1.80 เมตร และเมื่อพัฒนารูปแบบขึ้นมาผ้าทอก็จะมีขนาดความกว้าง 1.00 เมตร ความยาว 4.00 เมตร ส่วนรูปแบบอื่นๆ ได้ถูกละเลิการทอไปเนื่องจากไม่ได้นำมาใช้ในชีวิตประจำวันมากนักอีกทั้งสภาพของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา มีการซึมซับ วัฒนธรรมการแต่งกายแบบตะวันตกเข้ามาจึงเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้รูปแบบของผ้าไหมยกดอกล้าพุนลดน้อยลงไป

3.3 ด้านราคา

ในอดีตผ้าไหมยกดอกของจังหวัดลำพูนจะทอไว้ใช้เองในคุ้มหรือชนชั้นสูง หรือแลกเปลี่ยนกันเท่านั้น ยังไม่มีจุดประสงค์เพื่อทอไว้เพื่อจำหน่ายหรือขาย จุดเริ่มต้นที่มีการขายนั้น มาจากการให้เป็นของกำนัลแล้วจึงมีการแลกเปลี่ยนและซื้อขายกัน และเมื่อการทอผ้าไหมยกดอกเริ่มไม่พอขายในสมัยที่ผ้าทอยังรุ่งเรืองและเป็นที่ยอมรับอย่างแพร่หลาย จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้ต้องสั่งซื้อเส้นไหมและวัตถุดิบอื่นๆจากแหล่งอื่นเพื่อความสะดวกและสะดวกขึ้น อีกทั้งเส้นไหมที่สั่งซื้อมาจากแหล่งอื่นก็มีคุณภาพที่ต่ำกว่าเส้นไหมในท้องถิ่น แต่ก็มีข้อเสียคือมีราคาแพง ราคาของผ้าที่ทอออกมาขายในอดีตราคาผืนละประมาณ ไม่กี่ร้อย บาท แต่ราคาในปัจจุบัน (พ.ศ.2542) ราคาต่ำสุดประมาณ 3,500 บาท ลวดลายที่ใช้ก็จะเป็ลวดลายแบบง่ายเช่นลายดอกพิกุล สูงสุดมีราคาถึง 100,000 บาท จึงเป็นสาเหตุให้ผ้าไหมยกดอกถูกจำกัดกลุ่มลูกค้าที่มีฐานะดี มีกำลังทรัพย์ในการซื้อเท่านั้น จึงนับเป็นปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้ การซื้อขายเฉพาะใน ผ้าไหมยกดอกลำพูน ลดน้อยลง

3.4 ด้านการตลาด

ผ้าไหมยกดอกลำพูนเป็นผ้าไหมที่มีราคาแพงโดยมากจะใช้กันเฉพาะเจ้านายฝ่ายเหนือหรือชนชั้นสูงเท่านั้น ชาวบ้านธรรมดาไม่น่าจะไม่มีโอกาสได้ใช้ การตลาดในสมัยเริ่มแรกแทบจะไม่มีเนื่องจากจะเป็นการทอขึ้นใช้เอง ภายในคุ้ม แต่เมื่อการทอผ้าไหมยกดอกได้แพร่หลายออกไป ชาวบ้านและชนชั้นระดับกลางได้มีโอกาสใช้มากขึ้น เพราะใช้ผ้าฝ้ายมาทอแทนผ้าไหมซึ่งมีราคาแพง เมื่อเริ่มมีการแลกเปลี่ยนซื้อขายกันอย่างแพร่หลายเมื่อราวๆ 40-50 ปี (ประมาณ พ.ศ. 2490-2500) ที่ผ่านมานั้น การจำหน่ายจะมีผู้มารับซื้อที่โรงทอ แล้วนำไปขายอีกทอดหนึ่ง ซึ่งก็ไม่ได้แตกต่างจากปัจจุบันเท่าไร ช่วงทอที่รับทอจะมีหน้าที่ทอเพียงอย่างเดียว แล้วจะมีผู้มารับซื้ออีกทอดหนึ่งเหมือนกัน ทำให้ตลาดในการค้าขายผ้าไหมยกดอกค่อนข้างจะแคบและอีกสาเหตุหนึ่งก็คือ การสั่งผ้าทอในเวลาที่ยากัด มักจะสร้างปัญหาในการทอให้แก่ลูกค้า เพราะการทอผ้าไหมยกดอกแต่ละผืนนั้นใช้เวลานานพอสมควร ดังนั้นการรับงานจากลูกค้าจึงมักจะต้องใช้เวลาโดยเฉพาะลวดลายที่ขายต้องใช้เวลาทอแต่ละผืนนานเป็นเดือน ผ้าที่ทอ ออกมาก็จะมีลวดลายที่เหมือนกันไม่เกิน 4 ผืน ด้านการตลาดที่ใช้ได้ผลดีที่สุดก็คือการพูดบอกต่อกันไป และในปัจจุบัน ก็มีสื่อต่างๆมาช่วยอีกหลายทาง ไม่ว่าจะเป็น หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ นิตยสารต่างๆก็จะมีส่วนช่วยในการขยายตลาดเช่นกัน ช่วงที่ทอผ้าไหมยกดอกขายดีที่สุดจะเป็นช่วงหลังออกพรรษาประมาณเดือนตุลาคม ช่วงที่มีการรับเสด็จ หรือการแต่งตั้งรัฐมนตรี งานสโมสร ก็จะมีไปสั่งซื้อเข้ามา แต่ก็ขายได้ดีเฉพาะร้านค้าที่เป็นที่รู้จักกันดี ร้านส่วนมากก็จะเป็นการทอเพียงอย่างเดียวโดยมีคนมารับสินค้าไปขายต่อ จึงสรุปได้ว่าการตลาดก็เป็นปัจจัยหนึ่งเช่นกันที่ทำให้ผ้าไหมยกดอกลดน้อยลง

3.5 ด้านการส่งเสริม

ปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งในการที่ทำให้ผ้าไหมยกดอกของจังหวัดลำพูนต้องลดน้อยลงไปในนั้นก็คือ ขาดการส่งเสริมอย่างเป็นรูปธรรม จากหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง จากการสัมภาษณ์ ผู้ผลิต ช่างทอ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและสนับสนุน ส่วนใหญ่เห็นว่าหน่วยงานของรัฐบาลควรจะทำให้การสนับสนุนส่งเสริมอย่างจริงจัง ถึงแม้ว่าจะมีงบประมาณน้อยไม่เพียงพอต่อการสนับสนุน แต่ก็สามารถที่จะช่วยผู้ผลิตและช่างทอให้มองเห็นช่องทางในการประกอบอาชีพนี้ให้ชัดเจน มั่นคง มีการส่งเสริมพัฒนาอาชีพการทอผ้าไหมยกดอกนี้อย่างจริงจัง หน่วยงานที่มีบทบาทในการคงไว้ซึ่งงานทอผ้าไหมยกดอกของจังหวัดลำพูนนี้แทนที่จะเป็นหน่วยงานทางราชการ แต่กลับเป็นภาคเอกชนที่มีบทบาท มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์หัตถกรรมประเภทนี้ไว้ โดยการรับฝึกอาชีพให้แก่ผู้สนใจและพยายามให้คนกลุ่มนี้สร้างงานออกมาจำหน่ายเพื่อให้ตนเองและครอบครัวมีรายได้พอเพียงในการดำรงชีพ สำหรับหน่วยงานภาครัฐที่เข้าไปช่วยก็ได้แก่สำนักงานพัฒนาชุมชน แต่พื้นที่ที่ลงไปสัมผัสนั้นเป็นกลุ่มอำเภออื่นๆ ไม่ใช่ในอำเภอเมือง และในส่วนของอำเภอเมืองนั้นก็กำลังรอผู้ที่จะเข้ามาช่วยเหลืออาชีพการทอผ้าไหมยกดอกลำพูนอยู่เช่นกัน

3.6 ด้านสังคมและประเพณีวัฒนธรรม

สังคมประเพณีวัฒนธรรมของจังหวัดลำพูน ที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษมาจนถึงปัจจุบัน ได้อาศัยความเชื่อ ที่เป็นคตินิยมทางพระพุทธศาสนาและสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติเป็นหลักการในการคิดระเบียบแบบแผน โดยมีสาเหตุหลักก็คือ เพื่ออยู่ร่วมกันระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งที้นอกเหนือจากธรรมชาติ โดยธรรมชาติของคนที่อยู่ร่วมกัน เป็นชุมชนเป็นหมู่บ้านตำบล เป็นเมืองเป็นรัฐย่อมมีโครงสร้างหรือ โครงสร้างเป็นที่ยึดเหนี่ยวผสมผสานกันอยู่ โดยเริ่มจากการช่วยกันคิดออกมาเป็นจารีต ก่อนทดลองปฏิบัติแก้ไขเมื่อชุมชนนั้นยอมรับและกลายเป็นประเพณีสืบทอดกันมาเมื่อทางรถไฟได้เดินทางถึงเชียงใหม่ ทำให้ระบบการค้าขายขยายตัวเป็นอย่างมากในเมืองลำพูน ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงลักษณะการทำมาหากินของสังคมโดยรวม ดังนั้นอาจแยกการทำมาหากินออกเป็น 2 ยุคคือ ยุคก่อนเปิดใช้เส้นทางรถไฟ และยุคหลังเปิดใช้เส้นทางรถไฟ

ยุคก่อนเปิดใช้เส้นทางรถไฟ

วิธีการผลิตผ้าไหมยกดอกของคนในยุคนี้มุ่งการผลิตเพื่อให้พออยู่พอกินเป็นหลัก วิถีชีวิตต้องพึ่งพิงกับสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ การผลิตเมื่อเหลือจากกินจากใช้ภายในครอบครัวก็จะนำไปแลกเปลี่ยนกับสินค้าอื่นๆกับเพื่อนบ้าน ในยุคนี้วิถีของคนลำพูน ก็มีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างแล้ว แต่ก็ยังไม่มากนัก การทำมาหากินยังอาศัยปัจจัยทางธรรมชาติเข้ามา มีบทบาทของการดำรงชีวิต

การเอื้ออาทร ซึ่งกันและกันยังมีความเป็นไปได้สูงมาจากสังคมวัฒนธรรม ประเพณียังแข็งแกร่ง อยู่แต่ละสังคมในจังหวัดลำพูนในยุคนี้ จะอาศัยปัจจัยในสิ่งแวดล้อมที่อยู่ใกล้ตัวเองเป็นหลัก จึงทำให้การทำมาหากินในยุคนี้แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ ในหมู่บ้านชนบทและหมู่บ้านที่อยู่ในเมือง ชานเมือง

ในหมู่บ้านชนบท

การทำมาหากินของคนกลุ่มนี้ จะดำรงชีวิตโดยอาศัยภูมิปัญญาของกลุ่มสังคมเป็นหลัก โดยมีการผสมผสานกับลักษณะของธรรมชาติ จุดประสงค์ในการผลิต มีเพื่อให้พอเพียงกับการบริโภค ถ้ามีเหลือก็จะนำไปแลกเปลี่ยน ขายเป็นเงิน การเป็นอยู่ก็รวมกันเป็นครอบครัวใหญ่ มีอะไรก็ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในบริเวณบ้านของคนในยุคนี้ จะประกอบไปด้วยพืชพรรณ ัญญาหารอย่างอุดมสมบูรณ์ พื้นที่ทำกินนอกจากที่นา และสวนแล้ว ทุกพื้นที่ในบริเวณบ้านจะเป็นที่ผลิตปัจจัย ในเรื่องของอาหารทั้งนั้น ส่วนใหญ่ก็เป็นเรื่องเกี่ยวกับการเกษตร ซึ่งก็ใกล้เคียงกับเกษตรในสมัยนี้ ที่กำลังนิยมเกษตรผสมผสาน อันที่จริงแล้วคนในสมัยก่อนเขาอาศัยภูมิปัญญาของเขา ทำมาก่อนแล้วทั้งนั้น โดยอาศัยการทำนาเป็นหลัก มีวัวกินได้ พืชผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์ เพื่อกินไข่ กินเนื้อเป็นต้น การทอดผ้าก็จะเป็เพียงงานของแม่บ้านที่เป็นงานนอกเหนือจากการทำนาและยังสามารถเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัว

หมู่บ้านที่อยู่ในเมือง ชานเมือง

การทำมาหากินก็เป็นอีกอย่างหนึ่ง ส่วนใหญ่ก็เป็นการผลิตอาหารทางการเกษตรมาขาย โดยมีตลาดเป็นศูนย์กลาง สินค้าทางการเกษตร ในแต่ละชุมชน วัฒนธรรมประเพณีก็ยังมีให้เห็นกันอยู่การเอาสิ่งของที่ผลิตได้ แบ่งปันสำหรับผู้เคารพนับถือก็ยังปฏิบัติกันอยู่ การทำอาชีพเกษตรชัดเจนขึ้น ประชาชนมีรายได้จากการค้าขายมากขึ้น สังคมอีกส่วนหนึ่งก็มีอาชีพทางราชการ การดำรงชีวิตก็ไม่ฝืดเคือง อยู่กันอย่างสุขสบาย แต่มีการทำลายสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

ยุคหลังเปิดใช้เส้นทางรถไฟ

สังคมในชนบท หลังจากจังหวัดลำพูนเปิดให้มีนิคมอุตสาหกรรมในระยะแรกก็ไม่มีผลกระทบต่อชนบท โดยตรงแต่มีผลทางอ้อม เขาชนหนุ่มสาวออกทำงาน ในเมืองไม่สนใจวิถีชีวิตแบบเก่า ทั้งให้ผู้หญิง ผู้เฒ่าผู้แก่อยู่กับบ้าน การสืบทอดอาชีพดั้งเดิมหายไป อิทธิพลของความฟุ้งเฟ้อ เข้ามาอยู่ในจิตใจ ความต้องการมีพอเพียงไว้สำหรับการบริโภคเปลี่ยนมาเพื่อสนองความต้องการของตนเอง วัฒนธรรมของสังคมในเมืองกลายเป็นแบบอย่างของกลุ่มคนเหล่านี้ สาเหตุหลักที่ทำให้คนหนุ่มสาวเหล่านี้เข้าไปทำงานที่นิคมอุตสาหกรรม ก็สืบเนื่องมาจากรายได้ประจำที่ได้ต่อเดือน จะได้มากกว่าการทอดผ้าอยู่ที่บ้าน และได้รับเงินทุกเดือนแน่นอน แต่การทอดผ้าจะได้เงินที่ไม่แน่นอนทุกเดือน จะได้มากก็ต่อเมื่อผู้ทอดต้องขยันมากๆ การทอดผ้าเป็นงานที่ต้องอาศัยความอดทน

สูง จึงทำให้คนหนุ่มสาวเหล่านี้พลัดผันบทบาทจากในสังคมชนบทสู่ตัวเมืองละทิ้งภูมิปัญญาเดิม และวิถีชีวิตแบบเก่าไป จึงเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้ผ้าไหมยกดอกกลดน้อยลงและมีโอกาสสูญหายไป

สังคมในเมือง ชานเมือง เป็นสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เพราะวิถีชีวิตถูกแปรเปลี่ยนไปโดยอัตโนมัติ จารีตวัฒนธรรมถูกทำลายและหายไปจากคนหนุ่มสาว ประเพณีบางอย่างเหลือ การเล่าสืบต่อกันมา คนหนุ่มสาวก็นิยมไปทำงานที่นิคมอุตสาหกรรมกันมากขึ้นถึงแม้ว่าบางคนจะทราบว่าอายุการทำงานในนิคมอุตสาหกรรมนั้นอาจไม่มั่นคงเนื่องจากจะต้องมีความคล่องแคล่วปราดเปรียว ประกอบกับงานบางงานต้องเสี่ยงกับการรับสารพิษ ที่มีอันตรายต่อสุขภาพอย่างยิ่ง ก็ยังมีคนกลุ่มหนึ่งต้องการเข้าไปทำงานเนื่องจากมีรายได้ประจําตนเอง ปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรมประเพณีที่เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของสังคมยุคโลกาภิวัตน์ นี้กล่าวได้ว่าเป็นปัจจัยหลักอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้งานหัตถกรรมด้านการทอผ้าไหมยกดอกลำพูนได้ลดลงอย่างน่ากลัวว่าจะเหลือแต่เพียงความทรงจำให้เล่าขานต่อไปในอนาคต

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องสนับสนุน และ ผู้ที่มีความชำนาญงานพิเศษ

ผลจากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการศึกษาผ้าไหมยกดอกลำพูน ได้ ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ให้สัมภาษณ์ดังนี้

ในด้านของวัสดุและกรรมวิธีการผลิตนั้นผู้ให้สัมภาษณ์ได้ให้ความสำคัญต่อการผลิตเส้นไหมขึ้นใช้เองภายในท้องถิ่นเหมือนกับในอดีต จะทำให้ลดต้นทุนการผลิตลงได้และส่งผลให้ราคาผ้าไหมถูกลง แต่ก็มีบางกลุ่มเห็นด้วยกับการซื้อเส้นไหมจากแหล่งอื่นมาใช้เพื่อลดขั้นตอนลง ในส่วนกรรมวิธีการผลิตนั้นเป็นสาเหตุสำคัญอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผ้าไหมยกดอกกลดลงเพราะมีกระบวนการมากมายหลายขั้นตอนที่จัดว่าเป็นหัวใจของผ้าไหมยกดอกคือ การด้นดอกเนื่องจากปัจจุบันผู้ที่มีความสามารถในการด้นดอกนั้นเท่าที่พบมีไม่ถึง 10 คน ดังนั้นจึงควรมีการฝึกอบรมการด้นดอกผ้าไหมยกดอกให้เป็นที่แพร่หลายมากขึ้น ในส่วนของช่างทอก็ควรจะให้ช่างทอสามารถพัฒนาความสามารถด้านอื่นเพิ่มขึ้น เช่นการให้สี การแก้ไขเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นในระหว่างการทอ เนื่องจากที่พบในปัจจุบันคือช่างทอจะมีหน้าที่ทอเพียงอย่างเดียว ขั้นตอนอื่นๆจะไม่เป็น

ส่วนด้านรูปแบบ ลักษณะลวดลายดั้งเดิมและวิวัฒนาการของลวดลายผ้าไหมยกดอกลำพูน นั้นที่สำคัญคือรูปแบบควรจะมีการพัฒนาให้มีการนำผ้าไหมยกดอกไปใช้ในหลายรูปแบบดังเช่นในอดีต และในปัจจุบันเหลือรูปแบบเพียงอย่างเดียว ควรจะมีการพัฒนารูปแบบการใช้งานให้หลากหลายขึ้น ซึ่งจะช่วยให้ผ้าไหมยกดอก กลับมามีชื่อเสียงเหมือนในอดีต ส่วนลักษณะลวดลายดั้งเดิมซึ่งมีพื้นฐานมาจากประเทศอินเดีย นั้น ควรจะศึกษาและอนุรักษ์ไว้ พร้อมทั้งพยายามถอดแบบของลวด

ลายมาศึกษาและพัฒนาลวดลายให้คงอยู่เป็นต้นแบบต่อไป และวิวัฒนาการของลวดลายนั้นนอกจากการประยุกต์ลวดลายจากลวดลายดั้งเดิมแล้ว ควรจะหาวิธีการพัฒนาลวดลายให้เพิ่มขึ้น นอกจากการออกแบบด้วยตารางกราฟและการออกแบบด้วยคอมพิวเตอร์ซึ่งได้วิวัฒนาการมาใช้แล้วในปัจจุบัน ในส่วนของลวดลายแล้วนอกจากได้รับอิทธิพลมาจากลวดลายของอินเดียและลวดลายดอกพิกุล ซึ่งเป็นลวดลายดั้งเดิมของผ้าทอลำพูนแล้วได้วิวัฒนาการโดยใช้ลวดลายไทยมาเป็นแม่ลายในการออกแบบ ก็ควรที่จะมีแม่ลายที่หลากหลายมากกว่านี้ ตามความต้องการของตลาด ซึ่งจะทำให้การพัฒนาผ้าไหมยกดอกลำพูนเป็นไปอย่างหลากหลายมีรูปแบบให้เลือกมากขึ้นกว่าในปัจจุบัน

ส่วนในด้านปัจจัยที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการทำให้ผ้าไหมยกดอกลำพูนลดน้อยลงนั้น ผู้ให้สัมภาษณ์ได้ให้ข้อเสนอแนะไว้หลายๆประการ โดยเรียงลำดับความสำคัญตามทัศนะของผู้ให้สัมภาษณ์ดังนี้

1. ด้านรายได้ ปัจจัยหลักที่สำคัญซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้ผ้าไหมยกดอกลดน้อยลงก็คือเรื่องรายได้ต่อเดือนของช่างทอตัวเอง เพราะถ้ามีรายได้ที่แน่นอนแล้วย่อมทำให้คนนิยมหันมาทำอาชีพนี้มากขึ้น แต่เพราะรายได้ที่ไม่แน่นอนอีกทั้งยังต้องใช้ความพยายาม ความอดทนสูงจึงทำให้คนรุ่นใหม่หรือเยาวชนไม่สนใจที่จะหันมาประกอบอาชีพนี้ ดังนั้นคงจะต้องเป็นหน้าที่ของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่จะต้องหาวิธีการที่จะทำให้คนรุ่นใหม่หันกลับมามองศิลปหัตถกรรมและเอกลักษณ์ที่สำคัญของจังหวัดลำพูน พร้อมทั้งหาวิธีการทำให้ผู้ประกอบการอาชีพทอผ้ามีรายได้ที่แน่นอน

2. ด้านการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยี จากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปคนรุ่นใหม่ในปัจจุบันได้รับอิทธิพลของวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงอีกทั้งเทคโนโลยีที่ทันสมัยจึงขัดแย้งกับอาชีพทอผ้าแบบดั้งเดิมอย่างสิ้นเชิง และเมื่อลำพูนมีนิคมอุตสาหกรรมเกิดขึ้น พร้อมทั้งการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เยาวชนละทิ้งวิถีชีวิตแบบเดิมไปสู่อิทธิพลของความฟุ้งเฟ้อ วัฒนธรรมของสังคมในเมืองจึงจำเป็นต้องปลูกฝังจิตสำนึกแก่คนรุ่นใหม่และให้ตระหนักถึงคุณค่าของงานศิลปหัตถกรรมที่ทำขึ้นมาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นแท้ๆ ให้คงอยู่สืบไป

3. ด้านการส่งเสริม ผู้ให้สัมภาษณ์ได้เสนอแนะให้หน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องต่อการส่งเสริมสนับสนุนงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านอย่างจริงจัง จริงใจและเร่งด่วนถึงแม้ว่าจะมีงบประมาณอยู่น้อยก็ควรจะทำแผนการส่งเสริม สนับสนุนทั้งระยะสั้นและระยะยาว เช่นการจัดทำโครงการประกวดการทอผ้าไหมยกดอกในจังหวัดลำพูน การจัดแสดงแฟชั่นโดยใช้ผ้าไหมยกดอกของจังหวัดลำพูนเป็นต้น เพื่อเป็นการกระตุ้นและจูงใจให้ชาวบ้านหันมาสนใจที่จะประกอบอาชีพนี้เพื่อไม่ให้ผู้ประกอบการอาชีพทอผ้ามีความรู้สึกลัวถูกทอดทิ้ง ขาดการเหลียวแลจากหน่วยงานของรัฐซึ่งเป็นสาเหตุที่ชาวบ้านจะหันไปประกอบอาชีพอื่นจนหมด

4. ด้านราคา เนื่องจากผ้าไหมยกดอกลำพูนจะมีราคาสูงมากจนผู้ใช้มีอยู่ในวงจำกัด จึงควรหันมาพิจารณาหาทางแก้ไข เพื่อให้ราคาของผ้าไหมยกดอกลดต่ำลงมา โดยอาจจะพิจารณาจากกระบวนการผลิตที่มีขั้นตอนและเทคนิคค่อนข้างสูง หรือจะเป็นการพัฒนาวัสดุอื่นมาทดแทน

5. ด้านการตลาด ผู้ให้สัมภาษณ์จะมีความเห็นคล้ายกันว่าตลาดที่มีอยู่ในปัจจุบันค่อนข้างจะอยู่ในวงจำกัด ควรจะใช้สื่อต่างๆ เข้ามาช่วยเผยแพร่ให้การตลาดกว้างขวางขึ้น ไม่ว่าจะเป็นนิตยสาร หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์